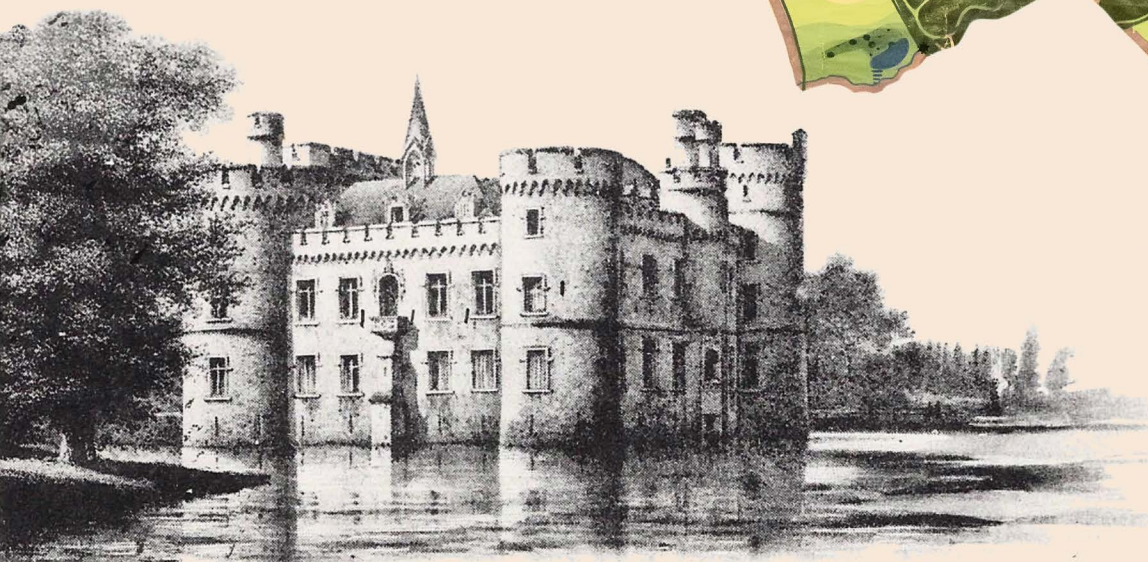

MEISE EN BOECHOUT IN WO1

Beste lezer,

ons tijdschrift heeft al vele bladzijden aan de eerste wereldoorlog besteed, aan de burgers en wat er zich hier militair in die jaren afspeelde.

Wolvertem en Imde kwamen al uitgebreid aan bod, maar de vroegere gemeente Meise was wat op de achtergrond gebleven.

En daar wordt met dit nummer aan verholpen.

Jan Buyens, de secretaris van onze kring, heeft er zich op geconcentreerd en bracht volgend prachtig overzicht ter publicatie.

Hij heeft er een hele tijd aan gewerkt en vooral vele en langdurige opzoekingen bij een rijke bron verricht, die tot nog toe quasi-genegeerd is: de documenten in de archieven van het *“Huis van keizerin Charlotte”*, die nu deel uitmaken van het koninklijk archief.

En het resultaat is dat we nu ook dat facet van ons verleden kunnen belichten dat voorheen een soort blinde vlek was, of hoogstens gekend uit vooral anekdotische, mondelinge en familiale overleveringen.

Maar deze schets van Meise in WO1 is veel ruimer dan dat: van de tramlijn tot de voedselhulp en de gemeentefinanciën, van begrafenisrituelen tot de dagelijkse oorlogsellende en de vluchtelingen, en nog zoveel meer...

Veel leesplezier,

Eric Van Baelen,
ondervoorzitter

Is erfgoed ook iets dat jij belangrijk en waardevol acht? Wil je ons een steuntje in de rug geven?

Wel, kom dan ook als lid bij onze kring en help ons de waardevolle zaken van gisteren door te geven aan allen die na ons komen...

Hoe?

GEWOON LID: stort € 20 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres of nog beter:

STEUNEND LID: stort € 40 op rekening BE80.7380.4197.7477 met vermelding van jouw email of jouw postadres.

En samen zorgen we dat ons gezamenlijk verleden niet vergeten zal worden.

MEISE, BOECHOUT EN DE EERSTE WERELDOORLOG

Jan Buyens

Het toenmalige gemeentehuis op de Brusselsesteenweg, met in de achtergrond de hoeve Haeck.

1 – MEYSSE VOOR WO1

Op 11.05.1914 ontvangt de gemeenteraad van Meise plechtig de "*echtelingen*" Jan Vital Van der Wildt en Maria Elisabeth De Ridder in het gemeentehuis ter gelegenheid van hun gouden bruiloft.

Schepen Parmentier "*doet eene gelegenheids-aanspraak*" en in naam van de gemeenteraad ontvangt het koppel... twee fauteuils! ¹

Deze huldiging leert ons twee dingen: vooreerst dat het leven van de gewone man toen nog niet erg comfortabel was. Blijkbaar had Jan Modaal toen nog niet het comfort van een zetel, dat genoeg viel hem in dit geval pas te beurt na 50 jaar huwelijk.

Vervolgens toont dit ook aan dat de "elite" van het dorp de gewone man niet echt kende. In het verslag van de gemeenteraad schrijft gemeentesecretaris Karel Haeck namelijk dat de

echtelingen Van der Wildt – *De Schutter* gehuldigd werden, hij vergiste zich dus in de naam van de vrouw. Deze vergissing is enigszins te begrijpen, want Vital en Maria woonden in bij het gezin van hun zoon Livinus en zijn echtgenote Maria Ludovica De Schutter.

Bovendien waren geen van beiden geboren Meisenaars, ze waren inwijkelingen: Vital was afkomstig uit Wolvertem (*11.05.1838) en Maria kwam uit Londerzeel (*21.08.1842) en ze hadden eerst een tijd in Londerzeel gewoond vooraleer ze zich in Meise vestigden.

Dit alledaags, banaal voorval in Meise speelde zich net voor de eerste wereldoorlog af, aan het begin van de 20ste eeuw, de periode die de "*belle époque*" wordt genoemd: een korte periode van (schijnbare) rust op internationaal vlak.

Dit was de tijd van het impressionisme, Jugendstil, art nouveau en van de eerste filmopnames. Op technologisch vlak werden grote stappen gezet in de automobiellindustrie, de luchtvaart, telefonie,...

¹ Verslagen van de gemeenteraad van Meise, archief gemeente Meise.

Ook in het dagelijks leven was er een voorheen nooit gezien comfort, althans voor de gegoede burgers. Het was een mooie tijd voor kapitalistische ondernemers en voor een zich steeds sterker ontwikkelende middenstand, ons kleine land was in 1914 immers de vijfde economische macht ter wereld ².

Dit was bovendien ook de periode waarin de proletariërs in België stilaan konden beginnen dromen van een beter lot: de koopkracht van de industriearbeiders had eindelijk een aanvaardbaar niveau bereikt, zodat er voor het eerst ook voor hen af en toe ruimte was voor andere uitgaven dan voor voeding, kledij en huisvesting.

En de katholieke politicus Prosper Poulet maakte eindelijk (later dan in de buurlanden) definitief komaf met de uitwassen van kinderarbeid door de naar hem genoemde wet op de schoolplicht van 6 tot 12 jaar (mei 1914). Daarenboven was de Belgische Socialistische Partij een belangrijke factor geworden in het parlement, met als meest in het oog springende verwezenlijking het algemeen (getrapt) stemrecht – voor mannen.

Er was godbetert zelfs beweging gekomen in de Vlaamse zaak, in het parlement werd immers reeds gedebatteerd over de vernederlandsing van de Gentse universiteit...

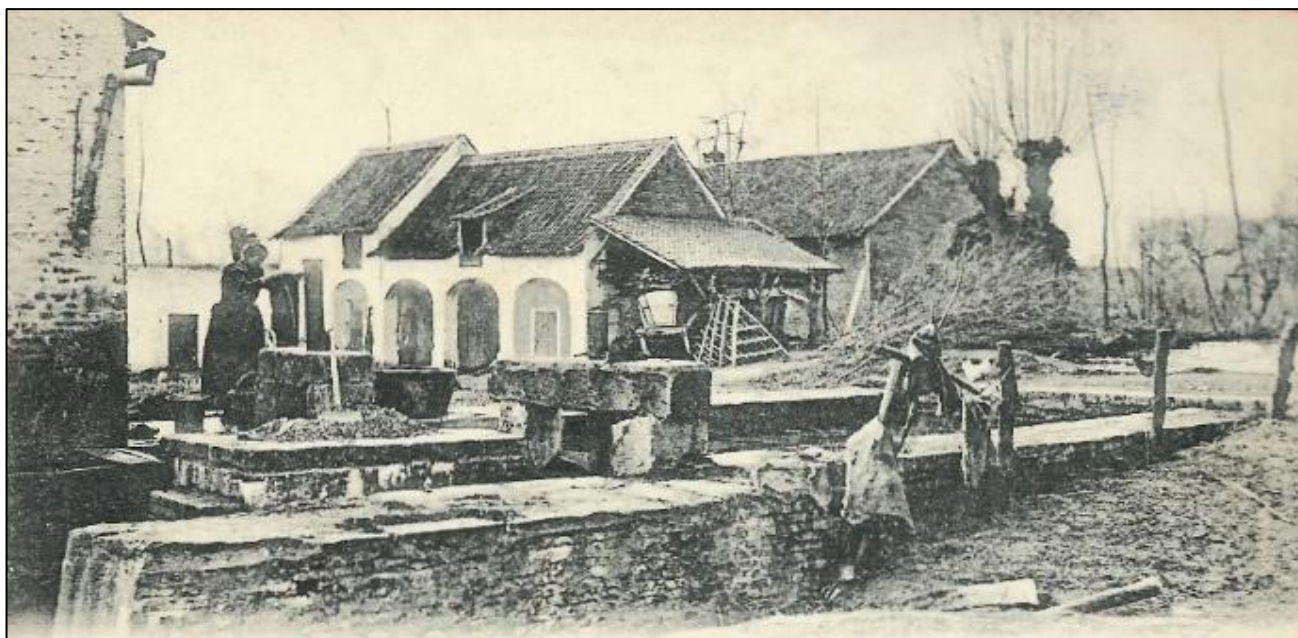
Van deze “*belle époque*” en van de grote veranderingen in de maatschappij was op lokaal vlak in Meise nog niet heel veel te merken.

Meise was toen nog een schier volledig landelijke gemeente; volgens de volkstelling van het begin van de 20ste eeuw waren er in Meise nog 195 landbouwers, en 40 mannen in dienst bij landbouwers (maar ook 205 mannen zonder betrekking).

In Meise was het bevolkingsaantal in de loop van de 19de eeuw gestaag gestegen van minder dan 1.000 tot 2.128 op 31.12.1913 (Wolvertem telde toen al 4.166 inwoners) ³. Na de oorlog zal het bevolkingsaantal in Meise nog lang blijven hangen rond de 2.000 inwoners (2.070 in 1931) ⁴.

Het leven in het dorp was van een eenvoud die men zich haast niet meer kan voorstellen. De directe tramlijn naar Brussel via Laken bestond nog niet, de stoomtram naar Brussel nam nog steeds de omweg via Grimbergen.

Opmerkelijk was wel dat een rit naar Brussel nauwelijks meer tijd in beslag nam dan nu: in 54 minuten spoorde men in 1911 vanuit Meise naar het Rogierplein in Brussel!

1903: oude landbouwwitbating die bij de De Waetmolen hoorde.

² Sophie De Schaepdrijver, *De Grote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de eerste wereldoorlog*, Amsterdam, 2013, p. 13.

³ Rijksarchief, Nationaal Instituut voor de Statistiek. *Beweging van de burgerlijke stand en loop der bevolking, 1841-1976*.

⁴ Nadien steeg het aantal inwoners van Meise heel snel, zelfs in die mate dat bij de fusie van de gemeenten in 1976 het aantal inwoners dat van Wolvertem overtrof: 6.166 in Meise, tegenover 5.780 in Wolvertem.

In het verslag van de gemeenteraad van Meise van 26.02.1914 wordt het (enige) agendapunt van de "electricen tram Wolverthem – Meysse – Laeken" behandeld: de gemeente zal bijdragen aan het kapitaal om deze verbinding te realiseren ten belope van 60.000 frank. Hiervoor wordt een lening aangegaan op 90 (!) jaar, aan een rentevoet van 4,35%.

De gemeenteraad schrok er toen klaarblijkelijk niet voor terug om verplichtingen aan te gaan die toekomstige generaties tot in 2004 zouden moeten dragen. Men kon in 1914 natuurlijk niet vermoeden dat de nieuwe tramlijn er pas jaren later zou komen, en evenzeer niet dat die tramlijn al in 1970 buiten gebruik zou worden gesteld, en al helemaal niet dat er rond 2020 opnieuw een tramlijn zou komen!

Een leuk detail is dat de gemeenteraad aan de *Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen* de toelating geeft om op het openbaar domein palen te plaatsen "dienende tot steun der telefoonlijn bestemd voor de dienst van voormelde buurtspoorweg".

15 jaar later, in 1929 zal het gemeentebestuur immers geen gevolg geven aan het voorstel om een telefoon te plaatsen op het gemeentehuis⁵.

De huishoudens in Meise vóór de eerste wereldoorlog kenden ook nog niet het comfort van elektriciteit: dat is pas voor 1921 (en nog tien jaar later in de gehuchten)⁶.

In 1914 was het gemeentebestuur wel al begaan met de problematiek, want na een vruchteloze poging om elektrische openbare verlichting te laten installeren, besluit de gemeenteraad op 5 mei 1914:

Vertrekuren van den Buurtspoorweg

sedert 4 November 1911

Brussel—Grimberghen—Londerzeel en omgekeerd

Eerste afreizen van **Brussel** naar **Grimberghen**: 6.00—6.30 ure. Vervolgens vertrek van 30 tot 30 minuten op klokslag van elk uur en elk uur 30 tot 21 ure. — Laatste afreizen: 22.00—23.15—23.30—23.45 en middernacht.

Eerste afreizen van **Grimberghen** naar **Brussel**: 5.00—5.15—5.30—5.45—6.00—6.15—6.30—6.45—7.04 ure. Vervolgens vertrek van 30 tot 30 minuten op het uur 04 en het uur 34 tot 21.04 ure. — Laatste afreis: 22.04 ure.

Brussel (Rogierplaats) V.	—	6.30	8.00	11.00	14.00	17.00	19.40	0.00
Grimberghen (Statie) V.	5.35	7.25	8.47	11.47	14.47	17.47	20.30	0.47
Meysse (Dorp)	5.43	7.32	8.57	11.57	14.57	17.57	20.37	0.54
Ophem-Hasselt	5.46	7.35	9.04	12.04	15.04	18.04	20.40	1.01
Wolverthem	5.48	7.39	9.10	12.10	15.10	18.10	20.41	1.08
St-Brixius-Rhode	5.50	7.43	9.13	12.13	15.13	18.13	20.46	1.13
Nerom	5.52	7.47	9.15	12.15	15.15	18.15	20.49	1.16
Impde	5.54	7.52	9.17	12.17	15.17	18.17	20.52	1.18
Sloosen	6.00	7.56	9.21	12.21	15.21	18.21	20.56	1.20
Londerzeel (Statie) . A.	6.09	8.06	9.32	12.32	15.32	18.32	21.06	1.27

Londerzeel (Statie) . V.	5.00	6.40	8.23	11.15	14.15	17.15	19.52	22.23
Sloosen	5.12	6.52	8.32	11.23	14.23	17.23	20.01	22.34
Impde	5.19	6.54	8.36	11.28	14.28	17.28	20.05	22.40
Nerom	5.21	6.59	8.41	11.34	14.34	17.34	20.08	22.44
St-Brixius-Rhode	5.23	7.03	8.43	11.38	14.38	17.38	20.11	22.48
Wolverthem	5.26	7.07	8.49	11.44	14.44	17.44	20.14	22.50
Ophem-Hasselt	5.29	7.12	8.53	11.50	14.50	17.50	20.18	22.54
Meysse (Dorp)	5.32	7.16	8.55	11.55	14.55	17.55	20.21	22.56
Grimberghen (Statie) A.	5.43	7.23	9.03	12.03	15.03	18.03	20.29	23.03
Brussel (Rogierplaats) A.	6.30	8.10	9.50	12.50	15.50	18.50	21.20	23.50

● Den eersten Zondag van iedere maand tusschen Zon- en Maandag.

Vertrekuren van de buurtspoorweg sinds 4 november 1911
(bron: Nieuws-en Annoncenblad van Wolverthem, april 1912).

"het project van openbare verlichting met elektriciteit te verlaten en gelast Mr. Parmentier-Gilbert, dd. Burgemeester onderhandelingen aan te gaan met de maatschappij van Gaz van St. Josse-ten-Noode voor openbare verlichting met Gaz".

Deze beslissing wordt opnieuw bevestigd in de gemeenteraadsvergadering van 11.05.1914: ze stemmen unaniem om het project van contract voor openbare verlichting, verwarming en drijfkracht met gas door de "Algemeene Maatschappij van Gaz voor Frankrijk en den Vreemden" aan te nemen, onderworpen aan het onderzoek van de gemeenteraad.

Op 09.06.1914 besluit men om dit contract effectief aan te gaan voor de verlichting met gas van het centrum.

De gehuchten Everssem en Rhode zullen tijdelijk verlicht worden met lantarens met *naphte*, en het gemeentebestuur zal "alle pogingen aanwenden om deze gehuchten te verlichten met elektriciteit".

⁵ Jef Heyvaert, *Meise, van oorsprong tot 1940*, Merchtem, 2005, p. 321.

⁶ Jef Heyvaert, id. p. 321.

Deze plannen zullen echter doorkruist worden door de gebeurtenissen van augustus 1914.

De gemeente Meise bevond zich trouwens op bestuurlijk vlak in een eigenaardige situatie, want er was geen feitelijke burgemeester aangeduid. Van 1904 tot 1913 was Philippus Ludovicus Van Den Eynde burgemeester⁷, en nadien was schepen Petrus Parmentier dienstdoend burgemeester.

Op de dag dat het Duitse leger Meise bereikte, is hij echter vertrokken of gevlucht naar Engeland⁸. Vanaf dan wordt in de verslagen van de gemeenteraad meestal de andere schepen, Jozef Puttemans, als dienstdoend burgemeester vermeld.

Het is wel opvallend dat vanaf 15.08.1915 Parmentier af en toe weer opduikt. De keren dat hij aanwezig is zit hij steeds de gemeenteraad voor en wordt hij aangeduid als dienstdoend burgemeester.

De gemeenteraad was in 1914 als volgt samengesteld: de heren Parmentier en Puttemans als schepenen, en de heren De Meuter, De Prins, Straetmans, Thon, Van der Meulen en Van Malderen als raadsleden (*het was nog even wachten op de eerste vrouw in de gemeenteraad; en de eerste vrouwelijke burgemeester in Meise is pas voor 105 jaar later!*).

Karel Haeck
14.01.1854 – 17.10.1930

⁷ Jef Heyvaert, id. p. 222.

⁸ Rijksarchief, archief van het Bisdom. Oorlogsverslagen WO1. *Meise, parochie van Sint-Martinus*. Dit

De dan 60-jarige Judocus Carolus “Karel” Haeck, zelf oud-gemeenteraadslid, was de gemeente-secretaris.

Hij was op dat ogenblik een tweede keer gehuwd met de 10 jaar jongere Catharina Portaels uit Relegem, en zij woonden op de Steenweg van Brussel nr. 50, samen met de 8 dan nog overlevende van de 13 kinderen uit zijn huwelijken.

Schepen Parmentier was in 1914 reeds 69 jaar oud en woonde met zijn echtgenote Anne-Marie Gilbert uit Schaarbeek aan de Steenweg op Brussel nr. 143, in zijn “kasteel”.

Op hetzelfde adres woonde ook nog het gezin van zijn chauffeur (uit Genappe).

Parmentier heeft Meise dus aan het begin van de oorlog verlaten, maar keerde in 1915 terug. Hij overleed in Brussel op 10.01.1918.

Schepen Puttemans, geboren Meisenaar, was brouwer-herbergier en gehuwd met Maria Puttemans uit Wolvertem.

Zij woonden in 1914 aan de steenweg van Brussel nr. 40, met 3 kinderen, 2 dienstmeiden (uit Wolvertem en Steenhuffel) en een knecht (uit Merchtem).

Vanaf het uitbreken van de oorlog werden de verslagen van de gemeenteraad quasi altijd in het Nederlands opgesteld. In de periode ervoor en erna gebeurde het wel eens dat het verslag in het Frans werd opgesteld.

Opvallend is dat het taalgebruik in deze verslagen vlekkeloos is, of ze nu in het Nederlands dan wel in het Frans zijn opgesteld.

De burgerlijke elite van het dorp was blijkbaar perfect tweetalig.

Nu lijkt het ons dat zoiets “*van voor den oorlog*” is, en dat is het letterlijk ook, maar deze tweetaligheid had in Meise natuurlijk zijn belang voor onder meer de contacten met het Huis van keizerin Charlotte.

verslag over de Sint-Martinusparochie werd niet door de pastoor geschreven, maar door schepen Jozef Puttemans (als dienstdoend burgemeester).

2 – DE KEIZERIN VAN MEXICO IN BOECHOUT

Er werden al tientallen boeken geschreven over prinses Charlotte van België, de keizerin van Mexico. Haar Mexicaans wedervaren, haar waanzin, haar vermeend verborgen moederschap zijn evenveel dankbare onderwerpen waarover veel inkt is gevloeid. Een mooi overzicht van de bestaande literatuur over de keizerin is te vinden in de beschrijving van het archief van het Huis van keizerin Charlotte⁹.

Prinses Charlotte van België, dochter van koning Leopold I van België en koningin Louise-Marie, werd geboren op 07.06.1840.

Zij huwde op 17-jarige leeftijd met aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk (*06.07.1832), de broer van keizer Franz-Josef.

Nadat hij eerst in 1859 een aanbod had geweigerd van Mexicaanse monarchisten om keizer te worden van Mexico, aanvaardde Maximiliaan in 1864 alsnog onder druk van Napoleon III de keizerskroon van Mexico.

Zowel op politiek als op persoonlijk vlak liep het leven van het keizerspaar langs een hobbelig parcours, Maximiliaan was geen begenadigd bestuurder, en op privégebied meden ze elkaar zo veel mogelijk.

De keizer kon zich slechts met de steun van een (klein) Belgisch en Frans leger handhaven tegen de rebellen in Mexico die onder leiding stonden van Benito Juárez.

Toen de Fransen hun militaire steun terugtrokken onder druk van de Amerikanen, weigerde Maximiliaan om Mexico te verlaten en Charlotte werd naar Europa gestuurd om zijn zaak te bepleiten bij Frankrijk en het Vaticaan.

Dit bleek al snel tevergeefs te zijn, want door de overmacht van de rebellen was Maximiliaan genoodzaakt zich over te geven. Hij werd gearresteerd, door een krijgsraad ter dood veroordeeld en geëxecuteerd op 19 juni 1867.

Vanaf dan was Charlotte op de dool, en ging haar mentale toestand snel achteruit.

Keizerin Charlotte van Mexico
07.06.1840 – 19.01.1927

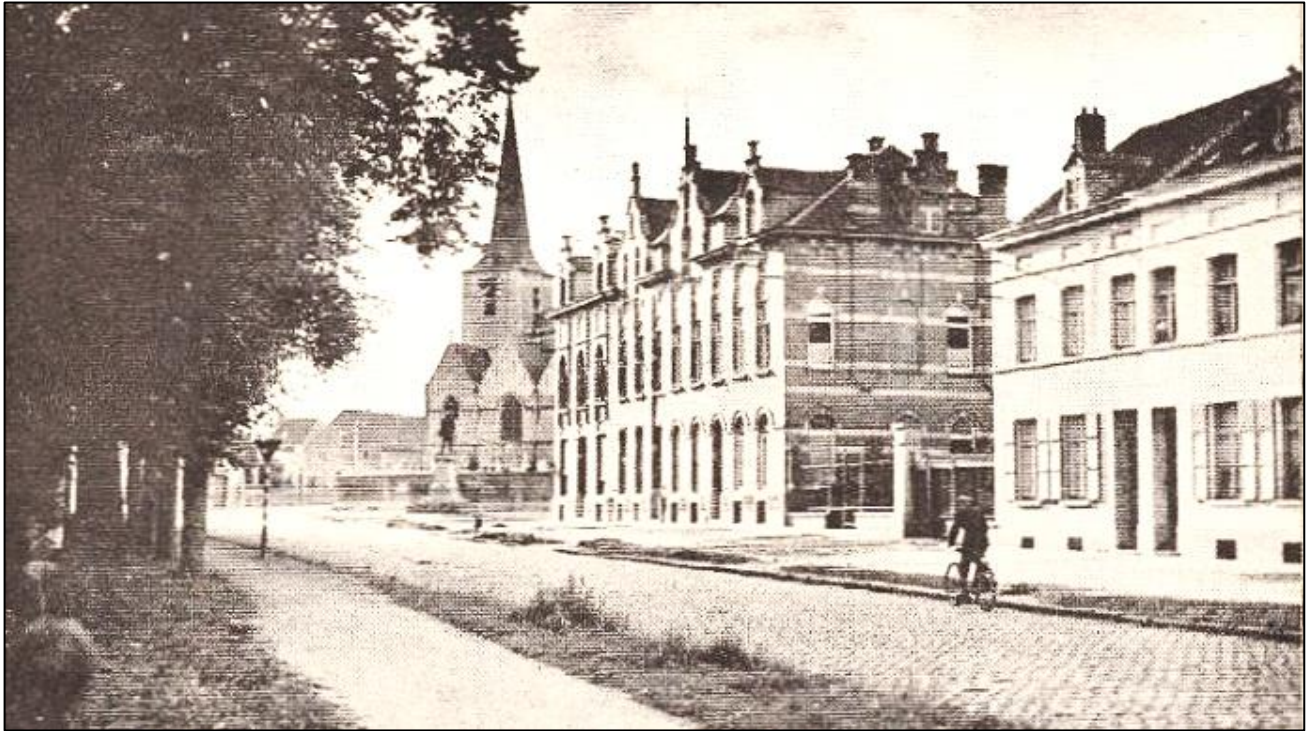
Ze verbleef enige tijd in het Vaticaan (*ze was de eerste vrouw die –openlijk– in het Vaticaan overnachtte!*), daarna in Noord-Italië onder toezicht van haar Habsburgse schoonfamilie, en ze kwam tenslotte door toedoen van haar broer koning Leopold II op 31.07.1867 op het koninklijk paleis van Laken terecht.

Leopold II liet zijn zus Charlotte dan ontoerekeningsvatbaar verklaren en hij werd als voogd verantwoordelijk voor de financiën van de keizerin.

Charlotte werd enige tijd nadien met een kleine hofhouding in het kasteel van Tervuren geïnstalleerd. Op 3 maart 1879 ging dit kasteel echter volledig in de vlammen op, en was de koninklijke familie genoodzaakt om keizerin Charlotte weer naar Brussel te halen.

Amper een maand later echter kon Charlotte reeds haar intrek nemen in het kasteel van Boechout, dat Leopold II eerder dat jaar in naam van de keizerin had gekocht van de graaf de Beaufort.

⁹ Veronique Despodt, *Inventaris van het archief van het Huis van keizerin Charlotte in België (1867 – 1927)* (Brussel, 2014), p. 12 (voetnoot).

De Brusselsesteenweg voor WO1, met de huizen gebouwd voor de huisvesting van het personeel van keizerin Charlotte.

Twee jaar later, op 16.04.1881 werd ook het kasteel van baron d'Hoogvorst aangekocht (*het zogenaamde "kasteel van Meise"*) en dit domein werd met dat van Boechout samengevoegd. In haar hierboven genoemde inventaris geeft Veronique Despodt een overzicht van de evolutie van de grootte van het domein van de keizerin doorheen de jaren ¹⁰:

1884 :	269 ha 20 a 27 ca
1889 :	309 ha 74 a 81 ca
1890 :	317 ha 14 a 64 ca
1891 :	317 ha 48 a 65 ca
1892 :	326 ha 56 a 15 ca
1893 :	328 ha 02 a 84 ca
1909 :	409 ha 96 a 19 ca

Dit overzicht omvat ook de gronden die door de keizerin werden verworven in de omliggende gemeenten Meise, Wemmel, Grimbergen en Strombeek-Bever.

Er werden niet alleen gronden en huizen aangekocht, maar ook huizen gebouwd. Zo werden in 1900 langs de Brusselse steenweg in Meise, in de buurt van de Meisese inkompoort van het domein, een reeks huizen gebouwd, bestemd voor een deel van het personeel van de keizerin ¹¹.

De werking en de organisatie van het Huis van keizerin Charlotte wordt uitgelegd in de inventaris van Veronique Despodt ¹², aan de hand van een overzicht van de verschillende functies en diensten: grootmeester, commandant, hofdames, dokters, kamermeisjes, controleur, magazijn, kelder, wasserij, maaltijden, stallen, dienstpersoneel, opziensers, arbeiders, hoeve van Boechout en regie.

De functie van grootmeester oefende in opdracht van de koning de controle uit over de werking van het Huis van de keizerin, en was ook belast met het beheer van haar privé-fortuin.

Deze functie werd in 1867 toevertrouwd aan Adrien Goffinet, en later aan zijn zoon Auguste. Zij waren de tussenschakel tussen de koning en het Huis van de keizerin, en stonden in voor alle belangrijke verrichtingen, zoals bijvoorbeeld het aankopen van gronden.

Goffinet was niet gehuisvest op het domein van Boechout, maar woonde in Brussel.

Auguste Goffinet was een echte vertrouwenspersoon van Leopold II, en werd zelfs

¹⁰ Veronique Despodt, *id.*, p. 15.

¹¹ Achiel Bettesone, *Keizerin Charlotte op rust te Meise* (Meise 2013), p. 60.

¹² Veronique Despodt, *Inventaris van het archief van het Huis van keizerin Charlotte in België (1867 – 1927)* (Brussel, 2014), p. 19 – 29.

Doodsprentje van Auguste Goffinet. Hij overleefde keizerin Charlotte slechts enkele maanden.

als diens “rechterarm” beschouwd¹³, en was in die zin dus een zeer invloedrijk persoon. Auguste Goffinet overleed op 04.04.1927, amper enkele maanden na de keizerin.

De commandant was wel op het domein gehuisvest, maar (net zoals de dokter) in het kasteel van d’Hoogvorst¹⁴. De commandant was een militair, door de koning benoemd om de dagelijkse werking van het Huis van de keizerin te leiden. Hij stelde een wekelijks rapport op voor koningin Marie-Henriette over het gedrag van de keizerin. Luitenant-Kolonel Van Eeckhout was de commandant van het Huis van 1911 tot 1927 bij het overlijden van Charlotte. Toeval of niet, maar ook hij overleed in 1927, namelijk op 11 december...

De hofdames waren de gezelschapsdames van de keizerin en zij verbleven om beurten een week op het kasteel van Boechout. Zij waren meestal dames uit “hogere” kringen.

Er waren 2 dokters voorzien voor het Huis van keizerin Charlotte, één inwonend op het domein (kasteel van d’Hoogvorst) en een andere die regelmatig op bezoek kwam¹⁵.

In het midden staat commandant Van Eeckhout tussen enkele hofdames van de keizerin (foto uit het archief Edwin Ganz).

¹³ Edwin Ganz, *Het Koninklijk Domein van Bouchout en zijn Kastelen* (Brussel 1987 – vertaling van de oorspronkelijke Franstalige uitgave uit 1941), p. 63.

¹⁴ Achiel Bettessone, *Keizerin Charlotte op rust te Meise* (Meise 2013), p. 60.

¹⁵ In de periode van WO1 was de inwonende dokter Dr. Charles Verhaegen. Hij was bovendien de enige dokter in Meise (bron: Bestuurlijk Memoriaal der provincie Brabant 1915. Dezelfde bron vermeldt toen voor Wolvertem 2 artsen: H. Van Cauwelaert, Place Communale 8, en Eug. Vanden Bruel, Rue Haute, 3).

De kamermeisjes behoorden tot het dienstpersoneel maar stonden exclusief ter beschikking van de keizerin en haar hofdames.

De controleur, het magazijn en de regie waren administratieve diensten van het Huis.

De andere functies waren vooral operationele taken waar vele mensen uit de omliggende gemeenten werden tewerkgesteld, veelal uit Meise. In het archief van de keizerin zijn lijsten te vinden van de personen die op het domein tewerkgesteld waren in 1916 – 1917¹⁶ (zie bijlage). In totaal staan er 135 personen op deze lijst, waarvan 80 uit Meise (59%), 27 uit Wemmel (20%), 13 uit Brussel (10%) en nog 15 uit andere gemeenten (3 uit Wolvertem).

Het Huis van keizerin Charlotte zorgde dus voor een aanzienlijke werkgelegenheid voor de inwoners van Meise. Opmerkelijk is ook dat veearts Jan ("Jean" in de lijst) Van den Eynde, de latere burgemeester en parlamentslid, ook in deze lijst voorkomt.

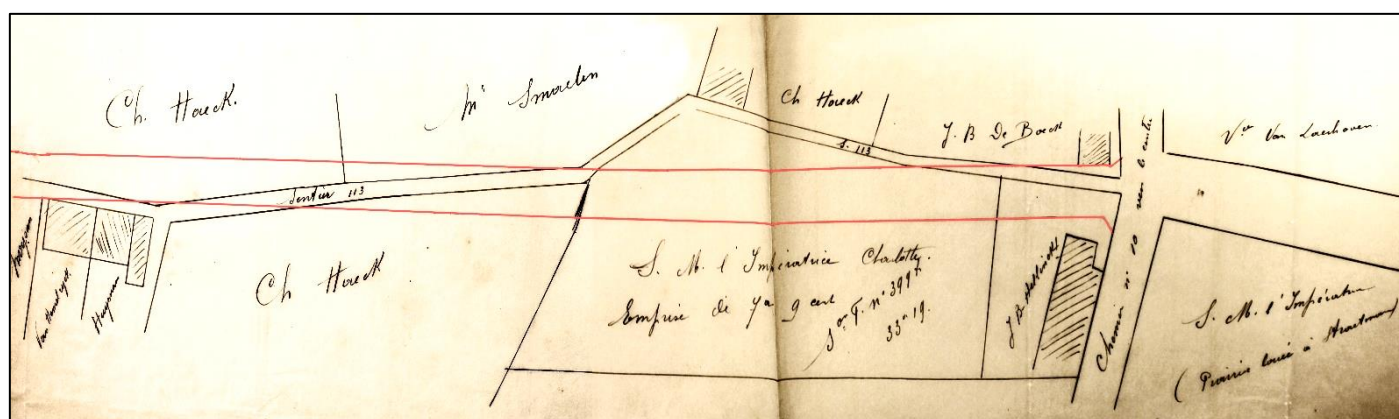
De nabijheid van de hofhouding van de keizerin kan in het algemeen als gunstig bestempeld worden voor de gemeente Meise en haar inwoners, maar er waren natuurlijk "grenzen" aan de begunstiging van de gemeente.

De verhoudingen waren welwillend, maar correct: dit blijkt onder meer uit het verslag van de gemeenteraad van Meise van 05.05.1914: voor de aanleg van een nieuwe straat en ter verbreding van de voetweg 113 meldt het verslag dat Hare Majesteit Keizerin Charlotte weigert om kosteloos de grond af te staan voor de aanleg van die straat. Daarom keurt de raad de overeenkomst goed om een som van 700 franken te betalen voor de 'emprise' van 7 aren 9 centiaren grond.

Op het kasteel van Boechout heeft men wel degelijk nagedacht over de vraag van het gemeentebestuur, want in het archief van Keizerin Charlotte bevindt zich nog een tekening van de ligging van het betrokken perceel¹⁷.

Het leven op het domein van de keizerin verliep ook volgens gebruiken en rituelen die wij nu niet meer kennen.

Hoe men omging met het overlijden van een op het domein inwonend personeelslid is daar een mooie illustratie van. Op 04.04.1889 overleed Joséphine Debruyne op het domein van Boechout. Zij was een inwonende werkster op het kasteel, en de kosten van haar uitvaart en begravenis werden door het Huis van de keizerin gedragen. In het archief van het Huis worden daarvan enkele documenten bewaard, die een mooie inkijk geven in de gebruiken rond een overlijden¹⁸.

Situatieschets van de "emprise" van 7 aren 9 centiaren van het domein van keizerin Charlotte voor het aanleggen van een nieuwe straat (de huidige Onze Lieve Heerweg) ter vervanging van de voetweg nr. 113.

¹⁶ Archief Koninklijk Paleis (AKP), Archief van het Huis van keizerin Charlotte map 602, Staten van het personeel, met onder andere vermelding van hun functie, hun leeftijd en hun woonplaats, 1916-1917, 1927.

¹⁷ AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 464, plattegrond met aanduiding van de nieuwe bedding van sentier 113. S.d.

¹⁸ AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 605, Dossier betreffende het overlijden van leden van het Huis. s.d.

Over dit overlijden van weduwe Gaspart, née Joséphine Debruyn werd onder meer een afrekening bewaard van de kosten die het Huis maakte voor de begrafenis. Onmiddellijk na haar overlijden werd een zuster uit het klooster van Meise opgeroepen om samen met een meisje uit de buurt de eerste nacht te waken bij het lichaam van de overledene. Het lichaam werd de avond van de volgende dag van het kasteel van Boechout naar het kasteel van Meise overgebracht.

Overdag waakte 1 zuster bij het lichaam, en 's nachts waakten 2 zusters, en op de dag van de uitvaart vergezelde een zuster de rouwstoet naar Laken, waar de overledene zou begraven worden.

Voor deze diensten kregen de zusters een vergoeding van 50 Fr. De zusters die overdag waakten mochten de maaltijden nemen samen met het personeel van het kasteel, en de 2 zusters die de nachtwake op zich namen kregen een fles

ARCHIVES ROYALES
BRUXELLES

KONINKLIJK ARCHIEF
BRUSSEL

Notes Diverses.

Je rembourse à Mr Gaspart g^l 1
 1 service funèbre à 10 Mr de Baylen & Meyer - 200
 50
 50
 50
 50
 Les lettres de faire part
 on a payé une somme de 20

Funérailles de Mme Gaspart. - Il reste à régler ce qu'il convient de donner aux religieuses du couvent de Meysse qui ont veillé la défunte. Mme Gaspart est morte le jeudi 4 avril à 8 H^{es} du soir. Aussitôt après son décès une religieuse a été appelée pour veiller cette première nuit avec une fille de quartier.

Le corps est transporté au château de Meysse le lendemain à 8 H^{es} du soir - De ce moment deux religieuses ont veillé pendant la nuit; une seule a veillé pendant le jour.

Vendredi 5 avril. Deux religieuses la nuit, une le jour.

Samedi 6 " " " "

Dimanche 7 " " " "

Lundi 8 " une religieuse accompagnée jusqu'à Laken pour l'inhumation.

J'ai fait demander aux religieuses ce qu'ont leur coûté. Elles ont répondu qu'elles n'ont pas à fixer de prix, qu'elles accepteront ce qu'on voudra bien leur donner.

M^r le Colonel Dupont propose 50 f^s.

Notes La religieuse qui veillait pendant le jour prenait ses repas à l'office du château de Donchout avec les femmes de chambre. Le soir, les deux religieuses recevaient 1 bouteille de vin, du pain à la grecque et 3 œufs.

wijn (!), *pain à la grecque* en 3 eieren... een dergelijke wake had dan toch nog een aangename kant. In de nota staat ook vermeld welke begrafeniskosten terugbetaald werden aan de zoon van de overledene: de uitvaartdienst om 10u te Meise, de kist, 5 voertuigen en de doodsbrieven.

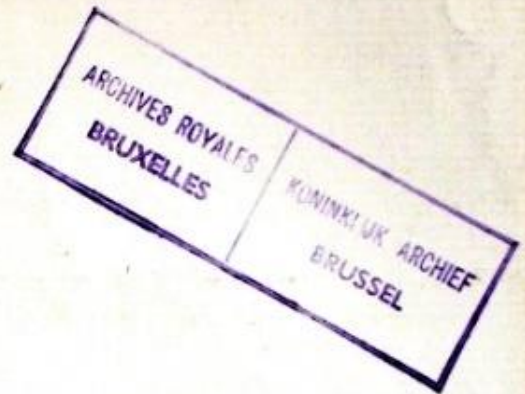
Ook nog in 1912 werden de begrafeniskosten van inwonend personeel gedragen door het huis, zoals bijvoorbeeld het geval was bij het overlijden op 20.11.1912 van juffrouw Julie Doyen, kamermeid van de keizerin: alle kosten van de uitvaartdienst in Meise, de kist, de doodsbrieven en rouwprentjes, huur van de lijkwagen enz. werden door het Huis betaald.

VOITURES DE GRANDE REMISE
À L'HEURE AU JOUR ET AU MOIS
JULES VANDENOEVER
237, Rue Rogier près de la Chaussée d'Haecht
TELEPHONE N° 1159
CHEVAUX DE LUXE
SCHAEERBEEK
BREAKS POUR EXCURSIONNISTES
POMPES FUNÈBRES
Spécialité de Voitures pour Mariages, Baptêmes, Enterrements, etc.
LITH. F. IMECT & AMOR, BRUXELLES

Terrivaile de Mlle Doyen

	f	c
<i>Service à l'église de Meuse</i>	564	"
<i>Rebâtir p' cercueil - chêne - une</i>	215	"
<i>Lettre de faire part et souvenirs (Joss Meuse)</i>	38	"
<i>J. Vandenoever - corbillard et voitures</i>	150	"
<i>Commune de Leeken - entrée du corps</i>	100	25
<i>Cout. Soins de mari de Meuse</i>	20	"
<i>Hot. Bormans, chapelu ardente</i>	26	"
<i>Calsovites à Leeken</i>	50	"

Total f 1163 25

Monsieur et Madame ALBERT DOYEN et leur fils ;
Monsieur et Madame CHARLES HERSPT-DOYEN et leurs enfants ;
Monsieur DAVID EUWART et ses enfants ;
Les enfants de feu LÉON DOYEN-ROBETTE ;
Mademoiselle SYLVIE DOYEN ;
La famille DOYEN ;
La famille NYS,

ont l'honneur de vous faire part de la perte douloureuse qu'ils viennent de faire en la
personne de

MADemoiselle

JULIE DOYEN

1ère Femme de Chambre de S. M. l'Impératrice Charlotte

*née à Watretos (France) le 27 septembre 1843, pieusement décédée au Château
Royal de Bouchout le 20 novembre 1912, munie des Sacrements de notre Mère la
Sainte Église.*

Le service funèbre pour le repos de son âme sera célébré à Meysse, le Vendredi 22
courant à 11 heures du matin en l'église paroissiale.

L'inhumation se fera immédiatement après dans le caveau de la famille à Lacken.

Priez pour elle.

Château de Bouchout, le 20 novembre 1912.

Ni fleurs ni couronnes.

De verbondenheid van het Huis van keizerin Charlotte met de gemeente Meise komt niet enkel tot uiting door de vele bezittingen van gronden en huizen van de keizerin in Meise, en door de vele werknemers uit Meise op het domein, maar blijkt ook uit andere zaken.

Zo werd bijvoorbeeld ook beroep gedaan op commandant Van Eeckhout om 2 jongemannen op te volgen die betrokken waren geweest in een vechtpartij. Op 27.10.1913 waren 3 jongemannen uit Meise met elkaar slaags geraakt in Eversem, waarbij Leon Asselberghs en Désiré Leemans ene Frans Silverans zodanig hadden afgetuigd, dat die enkele dagen werkonbekwaam was.

De ouders van Asselberghs en Leemans werden veroordeeld tot het betalen van een schadevergoeding, en de kinderrechtbank van Brussel verzocht commandant Van Eeckhout om beide jongemannen te begeleiden en op te volgen.

Dit werd niet licht opgenomen, want in het archief van het Huis van keizerin Charlotte bevindt zich zelfs een met potlood getekend plannetje waarop aangeduid staat waar beide jongens woonden.

Commandant Van Eeckhout heeft deze mensen daadwerkelijk bezocht en over de resultaten van zijn bezoeken gerapporteerd. Van zijn bezoeken aan Leemans is een verslag bewaard ¹⁹, en dat geeft een inkijk in het leven van de gewone man in die tijd.

Heel typerend is dat Van Eeckhout eerst zijn licht opsteekt bij onderpastoor Vercammen: die vertelt hem dat vader Leemans een gewelddadige knorpot is (*"un grincheux et un violent"*). Wellicht wordt daar bij de onderpastoor de tekening gemaakt waar Van Eeckhout het huis van Leemans kan vinden.

Enkele dagen later, op 06.06.1914 gaat Van Eeckhout Leemans opzoeken, vergezeld van Jos de Vreught uit Meise, die op het domein van Boechout als controleur werkt (*we kunnen de uitstap van deze beide heren heel nauwkeurig traceren dank zij het schriftje waarin genoteerd werd wie wanneer en hoe laat het domein van Boechout binnenkwam of verliet* ²⁰).

¹⁹ AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 100. Voogdij over de minderjarigen Asselberghs en Leemans. 1914-1916, 1920.

²⁰ AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 893, register van binnen- en buitengaande personen aan de poort van het kasteel van Boechout. februari 1914

Samedi 6 Juin 1914.
Deux commis des accises
sont entrés à 14³⁰ h. pour
aller chez Mme Gillier
Sortis à 14⁴⁰ h.
Mr Dhacren est un
ouvrier sont entrés à 15^h.
pour aller au château
de Boechout.
La voiture brasseur est
sorti avec M. le colonel
Van Eeckhout et M^r De
Vreught à 17^h. Reentrée
à 18⁴⁰ h.

Registratie van het vertrek en de terugkeer op het domein van Boechout van Van Eeckhout en De Vreught op 06.06.1914..

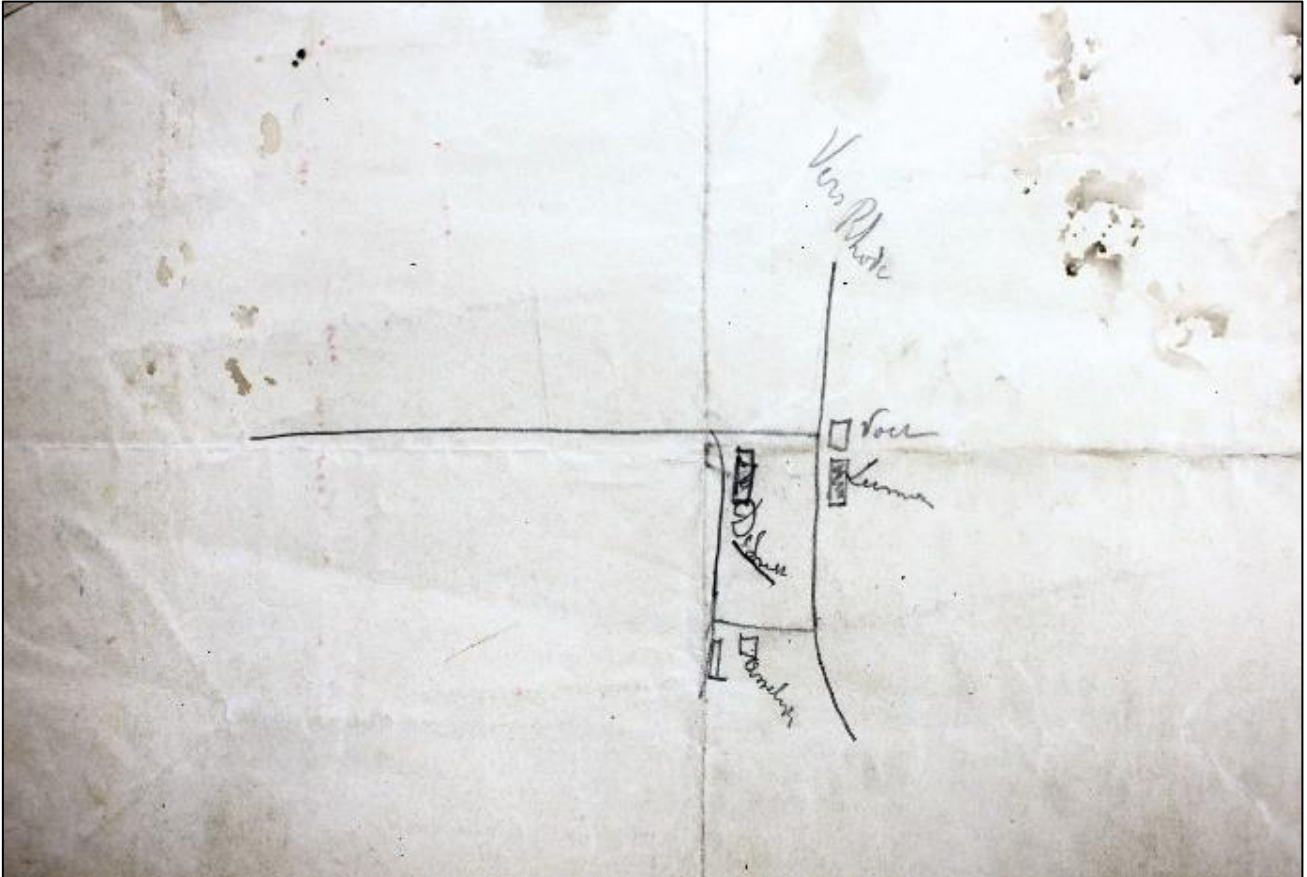
Dat bezoek valt blijkbaar nogal mee: ondanks de verwittiging van de onderpastoor blijkt vader Leemans volgens de woorden van Van Eeckhout: *"Leemans père, à part son caractère réputé violent, paraît un honnête homme, il habite une maison (estaminet), coquette construction, qu'il a édifié lui-même, avec ses enfants"*.

Hij krijgt zoon Désiré echter niet te zien, want die is in Brussel; hij werkt daar als metsersdiener om de proceskosten te kunnen terugverdienen.

Ook wanneer Van Eeckhout in 1915 en in 1916 Leemans opnieuw gaat opzoeken is zoon Désiré nooit thuis: hij werkt in Frankrijk als landbouwhulp. In 1916 noteert Van Eeckhout dat dit volgens zijn inlichtingen klopt, maar dat het gerucht gaat dat Désiré zich bij het Belgisch leger zou aangemeld hebben ²¹.

- januari 1916. Van Eeckhout en De Vreught verlieten het domein op 06.06.1914 om 17u, en kwamen terug om 18u40.

²¹ In 2018 hebben Willem De Ridder en Dirk Verbelen gepoogd om alle oud-strijders van WO1 uit Meise in kaart te brengen. Bij de meer dan 500 oud-strijders die

Schets gemaakt voor commandant Van Eeckhout waar de woonplaats van Désiré Leemans te vinden was (uit het archief van het Huis van keizerin Charlotte).

Na 1916 zijn er in het archief geen aantekeningen meer te vinden over Désiré Leemans. Na de oorlog duikt Désiré weer op in het bevolkingsregister van Meise: op 27.03.1920 huwt hij met Catharina Heymans uit Meise, enkele weken na zijn 21ste verjaardag.

Dit klein gebeuren toont aan dat het leven van de gewone man verre van eenvoudig was: deze jongeman kwam al op zijn 14de in aanraking met het gerecht, en was vanaf zijn 15de aan het werk, eerst in Brussel, nadien in Frankrijk, ver van zijn thuis en familie.

Dit toont ook de verregaande zelfredzaamheid aan van de "gewone" mensen: ze bouwden zelf hun huis, en ze waren ondanks hun (heel) jonge leeftijd in staat om in een vreemde omgeving voor zichzelf op te komen, en hun leven na veel omzwervingen alsnog op de rails te krijgen.

---

gevonden werden is er geen Désiré Leemans, wat dus bevestigt dat Van Eeckhout de juiste informatie bezat.

3 – DE WERELDOORLOG IN MEISE

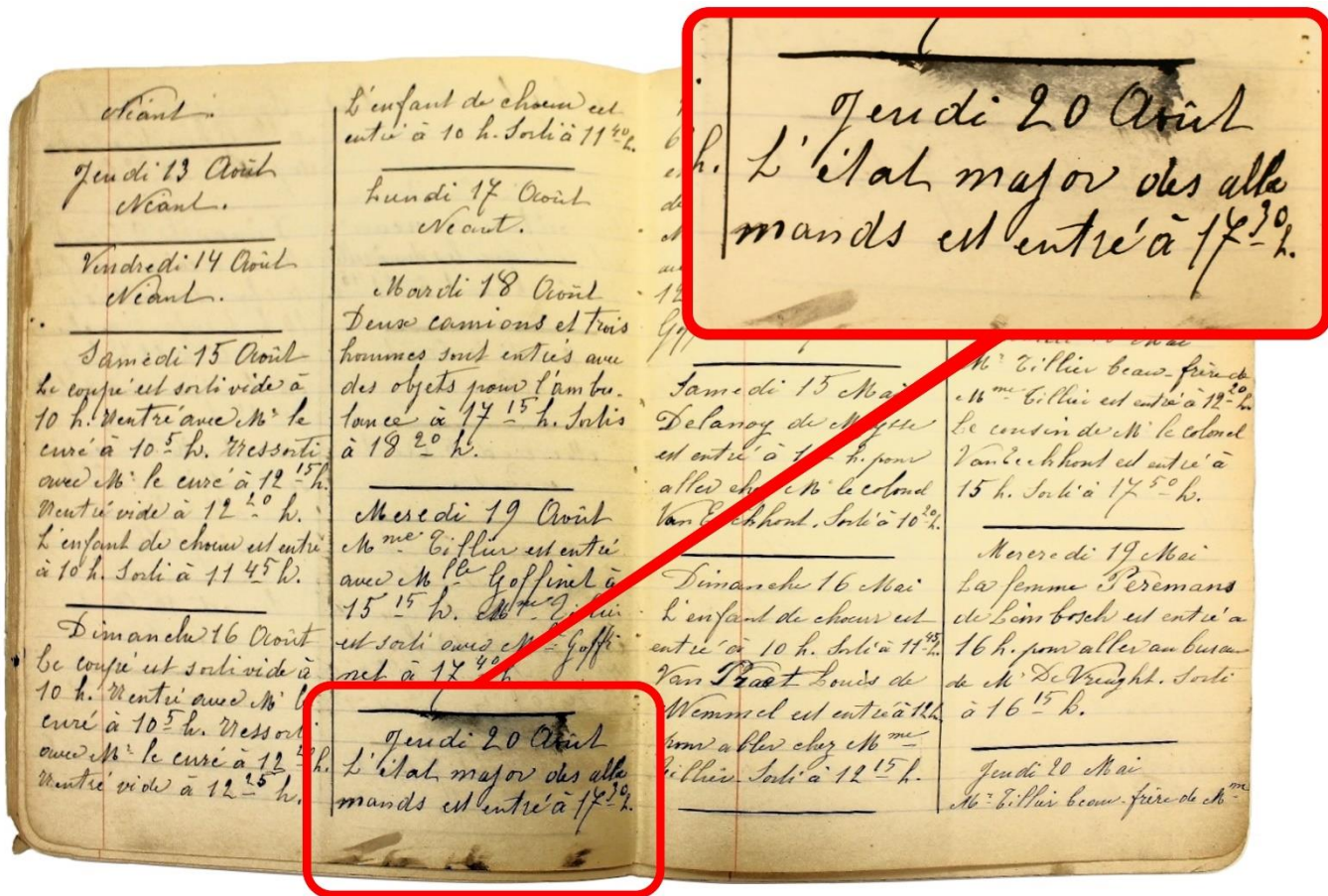
De woelige eerste oorlogsdagen

We weten exact wanneer de wereldoorlog Meise bereikte: donderdag 20.08.1914 om 17u30.

De aankomst van de Duitsers werd immers opgetekend in een schriftje waarin elk bezoek (*langs de poort van het kasteel van Boeckhout*) aan het domein van keizerin Charlotte werd geregistreerd²².

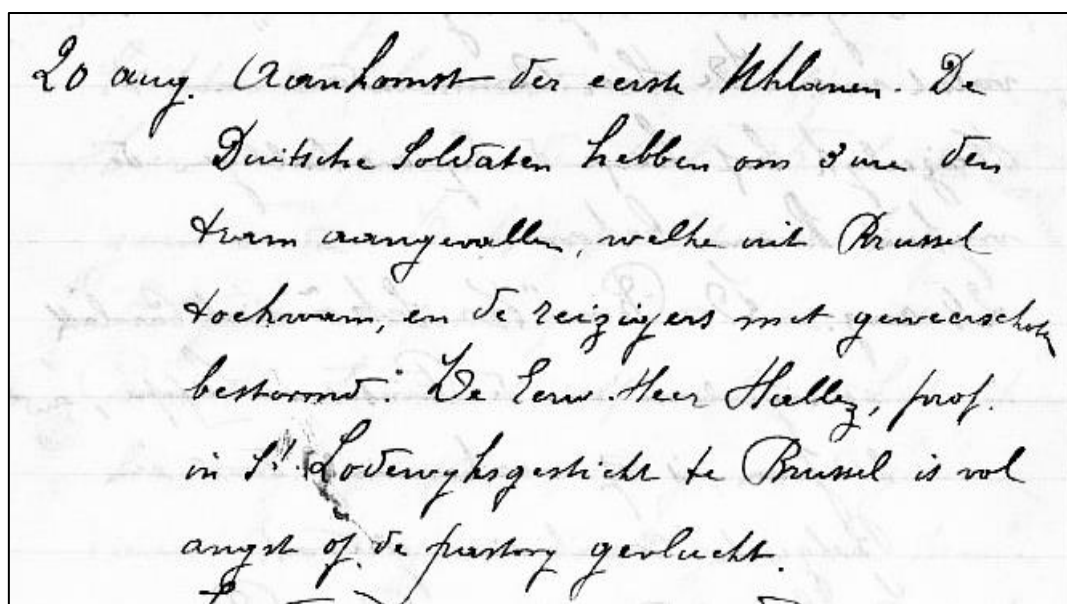
Spijtig genoeg ontbreken vanaf dan een aantal bladzijden in dit schriftje, want op de volgende bewaarde pagina staan reeds de registraties van vrijdag 14.05.1915. Door het verloren gaan van de bladzijden tussen de aankomst van de Duitsers en mei 1915 is mogelijk interessante informatie over de eerste bewogen oorlogsdagen in Meise verdwenen.

²² AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 893, register van binnen- en buitengaande personen aan de poort van het kasteel van Boeckhout.

Registratie van de aankomst van de Duitse generale staf op het kasteel van Boechout op 20.08.1914.

Ook schepen Jozef Puttemans heeft in zijn verslag van 06.03.1915 het relaas gedaan van de aankomst van de Duitsers in Meise²³. Hij situeert de aankomst van de Duitsers ook op 20 augustus, maar dan om 15u met een aanval op de tram uit Brussel. Deze groep Duitse soldaten behoorde wellicht tot een vooruitgestuurde verkennersgroep. De aanval op de tram veroorzaakte veel onrust onder de bevolking en de toestand in het dorp bleef nog gedurende ettelijke weken erg chaotisch.

De aankomst van de Duitse Ulanen in Meise op 20.08.1914 in het verslag van Puttemans.

²³ Rijksarchief, Archief van het Bisdóm. Oorlogsverslagen WO1, Meise, parochie van St Martinus. Voor de St Martinusparochie is het verslag niet opgesteld door de pastoor, maar door de dienstdoende burgemeester. Frappant is ook dat dit verslag niet enkel

aan het bisdóm werd bezorgd, maar ook aan baron Auguste Goffinet. Dit wijst eens te meer op het groot belang dat werd gehecht aan een goede verhouding en sterke verbondenheid van de gemeente Meise met het Huis van de Keizerin.

De volgende dag, vrijdag 21.08.1914, komt een grotere Duitse legermacht aan in Meise en zijn er geruchten dat de Duitsers door burgers beschoten werden. Puttemans maakt in zijn verslag melding dat de Duitsers daarom 3 gijzelaars (*waaronder onderpastoor Vercammen*) wilden executeren, maar dit werd voorkomen door een interventie van Kolonel Van Eeckhout, de commandant van de keizerin.

Dit voorval illustreert een eerste maal hoe Meise tijdens de oorlog concreet “bescherming” genoot door de nabijheid van keizerin Charlotte en haar hofhouding.

Maar de toestand in de gemeente wordt pas echt hachelijk wanneer op maandag 24.08.1914 de Duitse prins Wilhelm von Schönaich – Carolath van het 3de reserve-regiment Ulanen tijdens een verkenning aan het kruispunt Boechtstraat – St. Maartensweg (*nu Sint Martinusbaan – Tronkstraat – Strombeek-Beverselaan*) wordt neergeschoten. Von Schönaich is zwaar gekwetst en overlijdt aan zijn verwondingen.

De Duitsers menen dat de prins door een burger is neergeschoten en dreigen als represaille het hele dorp van Meise in brand te steken, waarop er paniek onder de bevolking uitbreekt en velen vluchten, tientallen naar de pastorie en honderden naar het domein van Boechout.

Men slaagt er echter in om de Duitsers te overtuigen dat de prins door een Belgisch soldaat neergeschoten is, en Meise ontsnapt aan een grote catastrofe.

Represailles tegenover de burgerbevolking voor vermeende (of echte) aanslagen op Duitse soldaten waren een reëel risico, zeker tijdens de eerste weken van de oorlog. De Duitse soldaten waren voor de inval in België al gehersenspoeld en opgejut door de Duitse pers over de *franc-tireurs*, burgers die als “vrijeschutters” het Duitse leger vanuit hinderlagen zouden beschieten.

Het resultaat liet niet op zich wachten: tijdens de eerste dagen en weken werden vele burgers meedogenloos afgeslacht door de Duitsers: in

totaal meer dan 5.500 burgers, vooral in Waalse gemeenten, maar ook in Vlaanderen, met als trieste uitschieters Berneau en Soumagne waar 118 burgers vermoord werden, in Melen 108, in Aarschot 170, in Tamines 380, in Dinant 665, in Èthe 218, in Leuven 218: dit alles tot en met 25.08.1914.

Het spreekt voor zich dat men in Meise in paniek was nadat een Duitse officier neergeschoten was.

Van het neerschieten en de dood van deze Duitse officier zijn meerdere versies overgeleverd, die licht van elkaar verschillen.

Jan Van den Eynde is een van de getuigen die de gebeurtenissen van kortbij heeft meegemaakt. Immers, onmiddellijk na zijn huwelijk op 18.08.1914 in Halle, vestigde hij zich als veearts in Meise in een huis aan de Brusselsesteenweg nr 11, dat hij huurde van keizerin Charlotte ²⁴.

Van den Eynde beschrijft de gebeurtenissen van 24 augustus vrij kort ²⁵: volgens hem zagen de Duitsers af van represailles omdat een onderzoek van de militaire overheid kon aantonen dat het regiment jagers te paard een Duitse Rode-Kruiswagen hadden doen stoppen en rechtsomkeer richting Brussel doen maken.

Jef Heyvaert vermeldt deze episode ook slechts summier in zijn standaardwerk over de geschiedenis van Meise ²⁶: hij schrijft dat prins Wilhelm zu Schönaich – Carolath werd doodgeschoten nabij “den tronk” en dat de Duitsers dreigden om wraak te nemen op een hele rij gijzelaars. Het slachtoffer kon echter nog verklaren dat hij was neergeschoten door soldaten, en daarom werd afgezien van represailles.

Ook de kunstschilder Edwin Ganz, die in 1914 op het domein van Boechout verbleef schrijft (meer dan 25 jaar na de feiten) hierover in zijn boek over het domein van Boechout ²⁷ dat de prins von Schönaich-Carolath op 20.08.1914 neergeschoten werd, dus reeds op de eerste dag van de aankomst van de Duitse troepen.

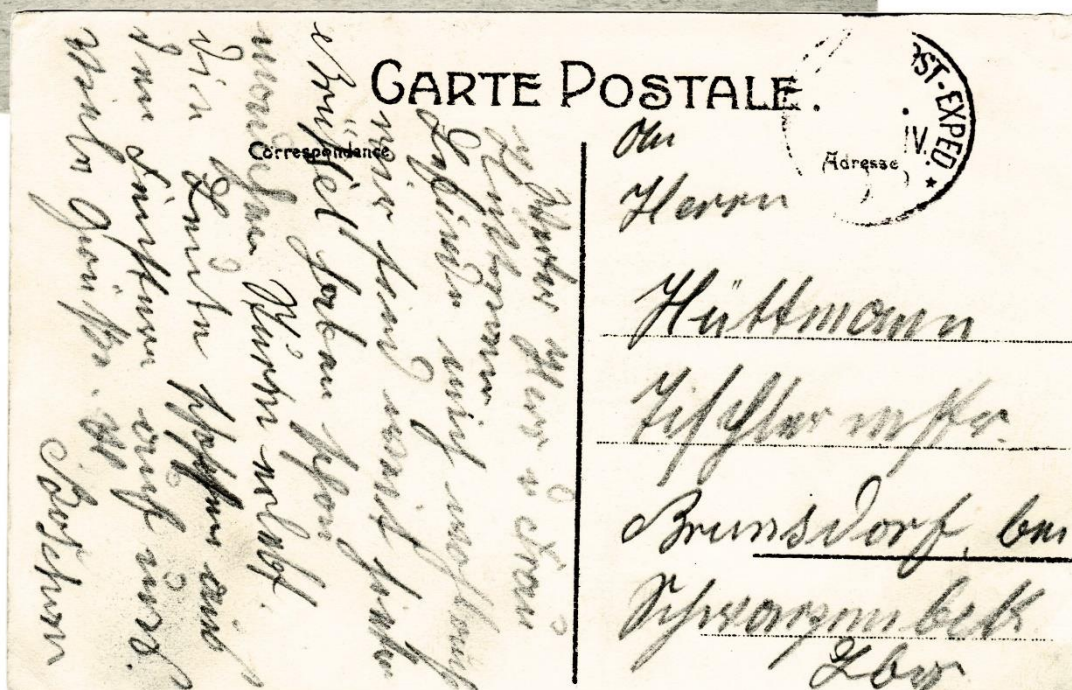
²⁴ Achiel Bettessone, *Keizerin Charlotte op rust te Meise* (Meise 2013), p. 79.

²⁵ Jan Van den Eynde, *Meise* (Brussel, 1967), p. 82. Jan Van den Eynde werd na de oorlog in 1921 verkozen als gemeenteraadslid en werd schepen, hij was van 1933 tot 1937 burgemeester van Meise, en zetelde van 1925 tot

1965 als katholiek volksvertegenwoordiger in het parlement.

²⁶ Jef Heyvaert, *Meise, van oorsprong tot 1940* (Merchtem, 2005), p.66.

²⁷ Edwin Ganz, *Het Koninklijk Domein van Bouchout en zijn Kastelen* (Brussel 1987 – vertaling van de oorspronkelijke Franstalige uitgave uit 1941).

Werter Herr u[nd] Frau
 Hüttmann
 [Ich] Befinde mich wohl auf.
 Wir sind weit hinter
 Brüssel haben schon
 manchen Sturm erlebt.
 Die Leute schossen aus
 den Fenstern auf uns.
 Viele Grüße.
 H. Boschom

An
 Herrn
 Hüttmann
 Tischlerm[e]ist[er]
 Brunsdorf bei
 Schwarzenbek
 H[am]b[ur]g

Postkaart van het dorpsplein van Meise, door een Duitse soldaat naar zijn thuisfront gestuurd. De datum van de Feldpostexpedition ontbreekt jammer genoeg, maar de context (de kaart zelf, voorbij Brussel, vele "stormen" beleefd, burgers die vanuit de venster op hen schoten,... plus de chronologie van de gebeurtenissen in deze streken) laat toe deze kaart eind augustus – begin september 1914 te dateren. Ook de verwijzing naar "vrijsschutters", die bij deze soldaten zo vaak tot wraakacties leidde, komt hier weer naar voor in de enkele regels die hij vlug neerpende en spreekt boekdelen...

Hij rept niet over represailleplannen van de Duitsers of over de paniek in het dorp, maar hij geeft wel meer details over de Belgische soldaat die de prins had neergeschoten:

“De «rosse»; want deze Belgische soldaat was roodharig, werd zijn bijnaam. Hij verplaatste zich, per fiets, samen met een strijdmakker en schoot op vijandelijke soldaten, die ze op hun baan ontmoetten. Hij werd, helaas, te Kapelle-op-den-Bos gedood.”

In een vrij recent verschenen boek geeft Achiel Bettessone een versie van de gebeurtenissen die aansluit bij het verhaal van Ganz²⁸.

Bettessone geeft geen datum van het voorval, hij schrijft dat de Duitser bij het begin van de oorlog werd neergeschoten, en dat hij nog verzorgd werd in Meise.

Toen de Duitsers zich voornamen om gijzelaars te nemen zou het zeltogend slachtoffer nog gezegd hebben dat hij door een soldaat werd neergeschoten.

Edwin Ganz werd als Duitssprekende Zwitser hierbij als tolk betrokken. Edwin Ganz verbleef op het domein van Boechout, wat betekent dat er ook volgens deze versie van de gebeurtenissen een tussenkomst was van “het Huis van keizerin Charlotte”.

In interviews die Jef De Cuyper heeft afgenomen²⁹ vertelt Jef Gillesjans dat zijn grootvader Joannes³⁰ de zwaargewonde prins met de kruiwagen naar het dorp van Meise gebracht heeft, naar het huis van de zusters (nu de Sint-Maartensschool), waar het slachtoffer nog kon prevelen dat hij was neergeschoten door een soldaat.

²⁸ Achiel Bettessone, *Geschiedenis over Rode-Eversem-Limbos en de parochie Sint-Brixius te Meise* (Meise, 2008), p. 150.

²⁹ Archief Berla, schenking Jef de Cuyper, *WO1 in Meise* (11.12.2016).

³⁰ Joannes Gillesjans (°15.11.1869) was koopman-herbergier en woonde in de Boechtstraat 24 in Meise. Hij overleed op 23.09.1921.

³¹ Frans De Roos werd in 2017 geïnterviewd door Gust De Bondt, in het kader van de herdenkingsactiviteiten van WO1 in Meise door erfgoedkring Berla. Dit interview werd (met andere) vertoond op de tentoonstelling in het administratief centrum van Wolvertem die Berla organiseerde van 10.11.2018 tot 25.11.2018.

Dit wordt ook bevestigd in het interview met Jean Van Diest die zegt dat de Belgische soldaat ros haar had, en juist voor het voorval nog een “druppel” had gedronken bij de grootmoeder van Van Diest. De 2 gezellen van het slachtoffer gingen op de vlucht, en de rosse soldaat ging nog kijken bij zijn slachtoffer.

Ook Frans De Roos heeft tijdens een interview met Gust De Bondt de grote lijnen van dit verhaal bevestigd, zoals het door zijn grootouders overgeleverd werd³¹.

Hij voegt er wel aan toe dat de mensen uit de buurt door de Duitsers naar het “kasteel” van Boechout werden gedreven, en dat ze daar gedurende 5 à 6 dagen werden vastgehouden. Ze kregen daar hulp van de zusters uit het klooster van Meise.

Omdat de prins von Schönaich nog een viertal dagen leefde, en kon bevestigen dat hij door een Belgische soldaat was neergeschoten, mochten de “gijzelaars” na enkele dagen weer naar huis.

Een laatste versie van het verhaal komt van schepen Jozef Puttemans, uit het verslag dat hij in de plaats van de pastoor heeft opgesteld³².

Puttemans was ook een getuige die de feiten heeft meegemaakt, maar hij heeft zijn verhaal pas meer dan 6 maand later, op 06.03.1915 op papier gezet. Zijn document is wel de informatiebron die het dichtst bij de gebeurtenissen is opgesteld.

Hij verklaart dat de prins tijdens een verkenningsrit door een Belgische karabinier werd neergeschoten, en dat de heer onderpastoor en burgemeester [*sic*] Puttemans³³ de gewonde prins naar de Rode Kruispost in Meise brachten, waar hij om 8u 's avonds overleed. Dit veroorzaakte grote woede bij de Duitsers, zij schoten een kind van 3 jaar van de schouders van zijn vader, zodat bijna vader en kind werden gedood³⁴.

³² Rijksarchief, Archief van het Bisdom. Oorlogsverslagen WO1, Meise, parochie van St Martinus.

³³ Louis Becq, *Meise, een fusie met Wolvertem en Oppem. Bloemlezing politieke en sociale geschiedenis. Deel 1: 1921 – 1982* (Meise, 2013), p.52. Jozef Puttemans is een beetje te voortvarend in zijn verslag door zich burgemeester te noemen: van 01.01.1914 tot 14.09.1919 was hij dienstdoend burgemeester van Meise, wanneer schepen Parmentier niet aanwezig was; vanaf 15.09.1919 tot 31.12.1932 was hij volwaardig burgemeester.

³⁴ Jozef Puttemans verwijst hier naar Hendrik Moerenhout, een peuter nog, die werd geraakt door een Duitse kogel, toen zijn vader wegluchtte voor Duitse soldaten. Het kind overleed enkele weken later op 23.09.1914 aan zijn verwondingen.

Men verwachtte dat de gemeente zou verwoest worden, en meer dan 250 mensen vluchtten naar het domein van Boechout, en 29 vonden onderkomen in de pastorie.

Onderpastoor Vercammen en Kolonel van Eeckhoudt, de commandant van het domein van de keizerin, zochten 's avonds de Duitse bevelhebber op en konden hem overtuigen om geen represailles te treffen tegen Meise, omdat het bewezen was dat er Belgische voorposten tot in Meise geweest waren, en omdat von Schönaich zelf nog verklaard had dat hij door een soldaat was neergeschoten, en omdat gans de gemeente "toebehoorde aan hare Majesteit de Keizerin van Mexico, Aartshertogin van Oostenrijk".

Met deze argumenten konden ze de Duitsers overtuigen, maar toch bleven de 250 burgers nog 14 dagen in het kasteel, en de 29 personen die naar de pastorie gevlucht waren bleven daar 3 weken.

Ondanks deze gelukkige wending gingen op 27.08.1914 vier gebouwen in de vlammen op, waaronder het kasteel van Parmentier.

Puttemans voegt er in zijn verslag fijntjes aan toe dat de heer Parmentier, dienstdoend burgemeester, sinds 20 augustus 's morgens naar Engeland vertrokken was...

Het kasteel Parmentier na de brand (1914).

Naast dit relaas van Puttemans vermeldt Jef Heyvaert ook nog dat een deel van de inwoners van Meise met have en goed toevlucht vonden in het domein van Boechout.

Het verhaal dat de inwoners van Meise toevlucht vonden op het domein van Boechout werd (veel) later ook in *La Libre Belgique* van 20.01.1927 naar aanleiding van het overlijden van Charlotte beschreven:

"Tous les habitants du village s'y réfugièrent et furent nourris, ainsi que leurs bestiaux et leurs chevaux, aux frais de l'impératrice. On les logea dans les dépendances du château".

Omdat er zo vele van elkaar afwijkende versies bestaan van het verhaal over de dood van de prins van Schönaich – Carolath, en de ontsnapping van Meise aan een algehele verwoesting, is het niet makkelijk, of zelfs onmogelijk om een exact beeld te hebben van wat er zich juist heeft afgespeeld.

Zo lijkt het niet echt waarschijnlijk dat de zwaar gewonde prins door de onderpastoor en schepenen Puttemans zelf overgebracht werd naar de Rode-Kruispost, maar wellicht waren zij betrokken bij of minstens op de hoogte van die overbrenging door anderen.

Hier lijkt de versie van het verhaal zoals mondeling overgeleverd door Van Diest, Gillesjans en De Roos waarschijnlijker, omdat er bijvoorbeeld concrete namen vermeld worden van wie von Schönaich met de kruiwagen vervoerde.

Het enige wat echter onomstotelijk vaststaat is dat de prins dodelijk verwond werd en dat de Duitsers geen of weinig represailles namen tegen de burgerbevolking in Meise.

Daar waren meerdere oorzaken voor, en wellicht niet in het minst de tussenkomst van Kolonel Van Eeckhoudt van het domein van Boechout (hoewel zijn tussenkomst enkel wordt vermeld in het verslag van Puttemans).

In de archieven van het Huis van keizerin Charlotte zijn hiervan echter geen sporen teruggevonden.

Het argument dat de Duitsers het domein van Boechout niet mochten betreden en dat vele huizen en gronden eigendom waren van keizerin Charlotte speelt hier niet, althans niet officieel, want de affiche die dit verbod aankondigt dateert pas van 4 december 1914.

VERBOT

Park, Gärten, Hofräume p.p. des Königlichen Schlosses

BOUCHOUT

dürfen von Offizieren und Mannschaften ohne direkten
höheren Befehl **UNTER KEINEN**
UMSTÄNDEN betreten werden.

Brüssel, 5. Dez. 1914.

Der Kaiserliche Kreischef,
von LEIPZIG,
Oberst.

18809. — Brüssel. — Druckerei und Lithographie E. Guyot, Pachecostrasse, 12.

*Affiche van 03.12.1914 waarin het Duitse commando alle officieren en manschappen
verbiedt om het domein van Boechout te betreden.*

Het spreekt echter voor zich dat commandant Van Eeckhout dit argument zeker moet gebruikt hebben.

Daarnaast was de situatie tijdens deze periode onstabiel en waren er regelmatig verkenningstochten van voorposten van beide legers in gebieden die door de tegenpartij gecontroleerd werden. Deze situatie bleef trouwens nog gedurende meerdere weken aanslepen.

En een derde heel belangrijk feit tenslotte is dat von Schönaich zelf nog voor hij stierf zou bevestigd hebben dat hij door een Belgisch soldaat werd neergeschoten, en niet door een burger.

Dit aspect komt in de meeste overgeleverde versies aan bod, behalve bij Van den Eynde en bij Ganz. Toch is het niet onwaarschijnlijk dat het slachtoffer dit zelf zou bevestigd hebben. Duitsland was in het begin van de 20ste eeuw immers nog een land dat als het ware nog tot het "Ancien Régime" behoorde, met vele kenmerken van dien. Zo is het te begrijpen dat een persoon uit de adel, zoals Wilhelm von Schönaich - Carolath zou gezegd hebben dat hij door een soldaat werd neergeschoten, uit een soort "ridderlijk" eergevoel.

Want niettegenstaande het feit dat de inval van de Duitsers in België gepaard ging met vreselijke barbaarsheid, grote vernielingen en meedogenloos aflachten van vele honderden onschuldige burgers, waren er toch ook individuele acties van bepaalde Duitse bevelhebbers die getuigden van wat meer respect en mededogen voor de burgerbevolking.

In Leuven bijvoorbeeld lapte Oberleutnant Gustav Reinbrecht het bevel om de Benedictijnenabdij Keizersberg te vernietigen aan zijn laars:

*Herdenkingsplaat aan Dr. Gustav Reinbrecht,
benedictijnenabdij Keizersberg in Leuven.*

Van 24 Augustus hebben de soldaten de schuur en andere gebouwen van Frans Van den Broeck afgebrand en den 16 September hebben zij de woning van Vital Van der Wildt door den brand gansch vernietigd.

Uittreksel uit het verslag van pastoor Meert van Sint-Brixius-Rode.

Na de eerste woelige dagen van de aanwezigheid van de Duitsers in Meise waren er nog naweeën en nutteloos geweld en vernielingen, want de Duitsers staken het kasteel van dienstdoend burgemeester Parmentier in brand, bezetten het ernaast gelegen Hof ter Hasselt en gebruikten de Sint-Elooiakapel als paardenstal³⁵.

Ook in de gehuchten heerste er grote onrust en werden er vernielingen aangebracht.

Pastoor Meert van Sint-Brixius-Rode vermeldt in zijn verslag voor het bisdom³⁶ dat de Duitsers op

24.08.1914 de schuur en de gebouwen van Frans Van den Broeck hebben afgebrand, en dat zij op 16 september de woning van Vital Van der Wildt door brand gans hebben vernietigd.

Vital Van der Wildt was de man die 4 maand voordien op het gemeentehuis gehuldigd werd voor zijn gouden huwelijksjubileum. Zijn geschenk dat hij had gekregen en zijn hele levenswerk ging letterlijk in rook op. De vernielde woning was ook die van zijn zoon Livinus; deze catastrofe heeft deze man voor de rest van zijn leven getekend, zoals blijkt uit zijn doodsprentje:

Een erakroon zijn de hoge jaren, die op de wegen van rechtvaardigheid gevonden worden.

†

Gedenk in Uw gebed en offer de ziel van zaltger

LIVINUS VAN DER WILDT

weduwenaar van

LOUISA DESCHUTTER

Lid van de Bond van 't H. Hart, de Levende Rozenkrans en 't Genootschap van O. L. Vrouw van Scherpenheuvel.
Lid van de Sint-Sebastiaansgilde.
Vereerd met de Landbouweretekens van 1e en 2e klas.
Ridder in de Kroonorde.

geboren te Londerzeel de 30 December 1869 en godvruchtig overleden te Sint-Brixius-Rode (Meise) de 24 Februari 1953, gesterkt door de HH. Sakramenten der stervenden.

Eindelijk is de rust gekomen, voor u die nooit rust kende. — Vele harde slagen hebben u getroffen: huis en goed verging door oorlogsgeweld. Twee uwer kinderen en uw dierbare echtgenote werden u al te vroeg ontnomen. De laatste slag, uw zoon Jozef, nog geen vijf maand geleden, na bovenmenselijk lijden zien sterven, was wel de hardste, de genadeslag, die ge niet meer te boven zijt gekomen, ondanks de tedere zorgen van hen die u omringden.

Ge deedt wat elke Christen vader doet, ge deedt uw plicht altijd, zoals het moet, en hieldt in eer Geloof en huwelijkstrouw en mindet uwe kindren en uw vrouw.

Ge stierft in vree zoals een Christen doet die na volbrachte taak, den hemel groet.
Nu straalt het Licht: het lijden is voorbij uw ziele juicht in God nu eeuwig blij.
D. J. D.

Verleen, smeken we, almachtige God: dat de ziel van uw dienaar Livinus, die heden van deze wereld is gescheiden, door deze offeranden gezuiverd en bevrijd van zonden, kwijschelding en tevens de eeuwige rust moge verwerven. (Postcom. Begrafentmiss.)

Dierbare bloedverwanten, hebt dank voor alles wat ge voor mij gedaan hebt. Bidt voor mij. We hebben de hoop van het blijde weerzien in de hemel.

H. Hart van Jezus, uw rijk kome. (300 d. afl.)
Zoet Hart van Maria, wees mijn heil. (300 d. afl.)

VOOR UW BLIJKEN VAN GENEGENHEID EN UW VROME GEBEDEN BIJZONDER, DANKEN U:

Mijnheer en Mevrouw Jan-Vital Van der Wildt-Van den Broeck,
Mevrouw Weduwe Jozef Van der Wildt-Huysmans, haar kinderen Livien, Jean en Albert,
De familiën Van der Wildt en De Schutter.

Wolvertem. — Drukkerij J. Troost.

³⁵ Achiel Bettesone, *Geschiedenis over Rode-Eversem-Limbos en de parochie Sint-Brixius te Meise* (Meise, 2008), p. 150.

³⁶ Rijksarchief, Archief van het Bisdom. Oorlogsverslagen WO1, Meise, parochie van Sint Brixius.

Ondanks het feit dat het Belgisch leger geen partij was voor de Duitsers bleven de Belgen uitvallen uitvoeren vanuit de omgeving van Antwerpen, tot in Wolvertem, Merchtem, Londerzeel, Steenhuffel, Zemst, Oppem, en alle andere gemeenten in de streek³⁷.

Het ultieme doel van dit hardnekkig verzet van het Belgisch leger was om de Duitsers te dwingen om meer troepen in te zetten rond Antwerpen, zodat kon vermeden worden dat de Duitsers tot in Parijs zouden doorstoten³⁸. Op die manier leverden deze schermutselingen uiteindelijk een zeer belangrijke bijdrage aan de overwinning van de geallieerden. De keerzijde was spijtig genoeg een hoge tol aan slachtoffers bij het leger en tragisch leed bij de burgerbevolking.

Een moeilijke aanpassing aan de bezetting

Stijn Streuvels schreef in zijn dagboek³⁹ op 30.08.1914:

“De Zondag is nu niet meer zoals vroeger, de groote afwisseling in de reeks wekedagen, waarop men aan uitgang denkt en aan verzet. Al die dingen zijn als vanzelfs achtergebleven, - men houdt zich stil t’ huis, verlaan in de nieuwsbladen. Tabak en cigaren komen er alleen nog bij te pas. Sedert de oorlog begonnen is, wordt er geen muziek meer gemaakt; (...) Alles ten andere, de heele samenleving is ernstiger geworden - men heeft alle bijhoorigheden van ’t leven laten varen”.

Zo werden ook in Meise de vanzelfsprekendheid en de gewone orde van het leven door de oorlog dooreen geschud.

Voedselvoorziening en andere bijstand

De gemeenteraad nam in de eerste zitting na de woelige augustus- en septembermaanden op 26.08.1914 enkele dringende maatregelen: het voorstel van Jozef Puttemans wordt aanvaard om toezicht te houden op de bloem-, brood- en korenhandel binnen de gemeente. De bakkers zullen met de hen toegewezen bloem enkel brood van 1 kg of van 1,5 kg mogen bakken, en het brood zal door het gemeentebestuur verkocht worden.

³⁷ Louis De Bondt en Francis Halleman publiceerden in 1999 een heel uitgebreid overzicht van de gebeurtenissen in de eerste weken van de oorlog in Londerzeel, met ook veel aandacht voor wat in de omliggende gemeenten gebeurde. Ze hebben hun werk in 2008 geactualiseerd.

PROVINCIE BRABANT

WEEST VOORUITZIEND!

Om uw eigen ravitailleering te verzekeren,

kweekt groenten
in uw tuin, en als gij geen tuin hebt,
vraagt aan uw Gemeentebestuur

een hoekje grond
te bezorgen.

Kweekt konijnen
om vleesch te hebben.

De Voorzitter der Bestendige Deputatie,
J. HANSEZ.

18541. — Imprimerie E. GUYOT, s. n., Paschestraat, Brussel (A. Posters dir.-gér., 194, Edith Cavellstraat, Dikdij).

Op 17.12.1914 besluit het gemeentebestuur om 15 wagons steenkool (“houillie”) bij Siron te Brussel te bestellen: 3 wagons voor Rode, 2 voor Eversem en 10 voor het centrum.

De maatregelen zullen nog ingrijpender worden, door bijvoorbeeld belangrijke bedragen ter beschikking te stellen van het *Bureel van Weldadigheid*, om via deze weg de meest behoeftigen te helpen.

Daar stond soms wel wat tegenover, want het gemeentebestuur vroeg bijvoorbeeld aan het *“Comiteit voor Hulp en Voeding”*⁴⁰ van Meise om noodwerken aan de buurtwegen te laten uitvoeren door de werklozen van de gemeente, in ruil voor de bijdrage die de gemeente aan het comité gaf.

In 1916 organiseert het gemeentebestuur ook de verkoop van aardappelen, maar slechts een rantsoen van hoogstens 1 maand, met voorrang voor de meest behoeftigen.

In de zomer van 1917 moet een “gemeentebeenhouwerij” ingericht worden. De raad beslist om met de gemeente Wolvertem onderhandelingen aan te gaan om dit samen te doen.

³⁸ Geert Tamsyn, *24 augustus 1914: De slag van Imde*, in Berla tijdschrift 121 (09/2018), p. 26-27.

³⁹ Stijn Streuvels, *In oorlogstijd* (Tielt 2016), p. 113.

⁴⁰ Dit was de lokale afdeling van het *Nationaal Hulp- en Voedingscomité*.

Scholen

Na de woelige maanden augustus en september 1914 werd beslist dat de aangenomen meisjesschool van het centrum op 3 november zou geopend worden. De jongensschool van het centrum en de gemengde school van Sint-Brixius-Rode en de bewaarschool zouden pas op 15 november open gaan.

De opening van de avondscholen daarentegen werd voor onbepaalde tijd uitgesteld. Later, in december 1915 zal de gemeenteraad beslissen om de avondschool van het centrum af te schaffen, en die van St. Brixius, die tamelijk goed gevolgd werd, opnieuw in te richten vanaf 1916.

In augustus 1915 beslist de gemeente ook er dat jaar geen prijsuitdeling zal zijn in de scholen. De schoolvakantie zal op donderdag 19 augustus ingaan, en tot en met 30 september duren.

Eind 1916 bevestigt de gemeenteraad dat het onderwijs gratis is in de scholen van de gemeente en in de aangenomen scholen, voor de kinderen die aan de wettelijke leeftijdsvereisten voldoen. Daarom hoeft het *Bureel van Weldadigheid* niet tussen te komen in de kosten voor onderwijs.

Tijdens de winter van 1917 waren de klassen amper 1 maand open; wegens gebrek aan steenkool konden de klassen niet verwarmd worden. De leerkrachten kregen dan ook slechts $\frac{3}{4}$ van hun loon uitbetaald.

Spijtig misschien voor de leerlingen (en de leerkrachten), maar nadien besliste de raad om de vakantieperiodes in 1918 in te korten om aan het vereiste aantal van 235 lesdagen te komen...

Boechout tijdens de oorlog

In het verslag van de gemeenteraad van 12.10.1915 is een eigenaardig punt vermeld: commandant Van Eeckhout, die voorzitter was van het plaatselijke *Hulp- en Voedingscomité*, maakte een brief van het Centraal Comité van Brussel over met de vraag welke steun de gemeente en het bureau voor weldadigheid aan het lokale Comité zouden geven.

⁴¹ Gita Deneckere, Tom De Paepe, Bruno De Wever, Guy Vanthemsche, *Een geschiedenis van België* (Gent, 2014), p. 206.

⁴² Met deze voedselhulp was het onder meer mogelijk om voor de schoolkinderen de "schoolkoek" te bakken.

Daarop antwoorde de gemeente (in het Frans) dat de gemeente voor 10% en het Bureau voor 5% kan tussenkomen.

Maar ze vroegen daarbij dat het Centraal Comité vooraf aan commandant Van Eeckhout een overzicht zou vragen van de reeds verleende steun aan de inwoners van de gemeente Meise.

Spraken het gemeentebestuur en commandant Van Eeckhout op dat ogenblik niet (meer) rechtstreeks met mekaar? Het is alleszins een feit dat de gemeente vlak na de oorlog, op 21.12.1918, weigert in te gaan op het verzoek van het Comité om de toelage van de gemeente van 200 Fr per maand tot 875 Fr per maand te verhogen.

Het was geen toeval dat commandant Van Eeckhout voorzitter was van het *Hulp- en Voedingscomité* van Meise.

Het *Nationaal Hulp- en Voedingscomité* was een caritatieve instelling die reeds in september 1914 onder impuls van bedrijfsleiders en bankiers werd opgericht. In het bezette België werd het Comité een bastion van Belgisch patriottisme ⁴¹. Het Comité werd een hele grote organisatie met meer dan 125.000 werknemers en voerde zelfs een moderne sociale politiek, door een nationale werkloosheidsuitkering te introduceren.

Zij richtten in elke Belgische gemeente een lokale afdeling op en zij slaagden er in om vooral met de steun van de Verenigde Staten uit het "neutrale" buitenland voedsel te importeren. De rijke zakenman en latere president Herbert Hoover organiseerde deze hulp vanuit de VS met de "*Commission for Relief in Belgium*". Deze internationale hulporganisatie slaagde er in om 5 miljoen ton voedsel naar België te verschepen ⁴². Dit was slechts mogelijk zolang de VS neutraal bleven in het conflict (dus tot 1917). Nadien stopte de invoer van deze hulpgoederen en werd de toestand voor een groot deel van de bevolking heel precair en brak er echte hongersnood uit in het land.

Het is wel duidelijk dat de werknemers van het Huis van de keizerin de oorlog onder relatief gunstige en veilige omstandigheden hebben kunnen doormaken, en met hen dan ook enkele 10-tallen gezinnen in Meise.

Tijdens de tentoonstelling over de Grote Oorlog in Meise in november 2018 heeft erfgoedkring Berla een "oorlogskoek" aangeboden aan de bezoekers, gebakken volgens een origineel recept uit '14-'18.

Art. 1. — De werkloden moeten op de uren van de klokslag aan hun werk komen, en ook op gezegde uren, te zamen, het domein verlaten. Niemand mag voor de uren komen, of na de uren blijven, zonder bijzondere toelating.

Behalve op deze uren is de poort gesloten.

Art. 2. — De koffie-maaltijden van 's morgens en 's avonds moeten geschieden in het domein, hetzij in de rapport-zaal, hetzij bij 't werk. — Niemand mag naar huis gaan eten, noch gedurende dezen tijd in 't Park loopen.

De middag-maaltijd (voor degenen die hier blijven eten) moet geschieden, voor 't werkvolk, in de rapport-zaal.

Art. 3. — Het is streng verboden zijn werk te verlaten, en uit te gaan zonder toelating. — Toevalliglijk, wordt eene kaart toegepast (door den Kommandant, De VREUGHT, OLBRECHTS of J. VAN PRAET uitgegeven).

Zonder die kaart, zal niemand uitgelaten worden.

Deze kaarten moeten onmiddellijk na 't gebruik ingediend worden, hetzij aan den uitgever, hetzij aan den portier.

Art. 4. — Om alle misbruiken te vermijden, en aan eenieder gelijk paart van alles te geven is het streng verboden, gras af te maaien, hout, allerlei groenten, fruit, eikels of kastanjes, enz., op te rapen, zonder daarmede gelast te zijn door den hovenier.

Deze laatste zal, op orders van den Kommandant, daar iemand voor aanduiden, en daarna iedereen die ingeschreven is, zijn paart geven van hetgeen er verzameld is geweest.

Het valt dus van zelfs dat er, luiten deze regelmatige verdeelingen, geen pakken of zakken aan de poort meer doorgelaten worden.

Art. 5. — Bovengemeld art. 4 is toepasbaar aan alle bedienden van 't kasteel van Bouchout. De portiers zijn gelast met alle uitgedragene pakken na te zien; de wachters hebben hetzelfde recht en plicht.

Art. 6. — De werkloden genieten *volle dagloon*, in de volgende omstandigheden:

- a) op de 2 Feestdagen van H. M. de Keizerin (1,2 dag)
- b) op iedere kermis van Meysse (1 dag)
- c) als de vrouw bevallen is (2 dagen)
- d) voor de begrafenis van vader, moeder, broeder, zuster of kinderen, wonende onder hetzelfde dak (2 dagen)

niet wonende onder hetzelfde dak (1 dag)

Art. 7. — *In geval van ziekte*, trekt de werkmán 8 dagen vollen loon, en daarna 8 dagen halven loon.

Om van dit voordeel te genieten, moet hij een certificaat indienen van Dokter DE CONINCK.

Art. 8. — *De aanvragen om verlof* moeten daags te voren ingediend worden, aan den hovenier van 't Park J.-B. OLBRECHTS.

Men mag, hoogstens, 30 dagen verlof genieten in een jaar. De werkmán die meer dan 30 dagen verlof neemt op een jaar, verliest alle recht op nieuwjaarsvergoedingen en belooningen.

Meer dan 60 dagen verlof op een jaar, worden niet toegestaan.

DE LUITENANT-KOLONEL REVELHEBER,
(get.) P. VAN BECKHOUT.

Art. 1. — Les ouvriers doivent arriver au travail aux heures de la cloche, et quitter le domaine, ensemble, aux mêmes heures.

Personne ne peut arriver avant l'heure, ni rester après l'heure, sans autorisation spéciale.

Hormis ces heures, la grille restera fermée.

Art. 2. — Le déjeuner et le goûter doivent se prendre dans le domaine, soit dans la salle de rapport, soit près de sa besogne.

Personne ne peut se rendre à la maison pour manger, ni circuler dans le Parc, à ces moments.

Le dîner des ouvriers (pour ceux qui mangent dans le domaine) doit se prendre dans la salle de rapport.

Art. 3. — Il est strictement défendu aux ouvriers d'abandonner leur travail, et de sortir du domaine sans autorisation. — Éventuellement, une carte leur sera délivrée (par le Commandant du Château, par DE VREUGHT, ou l'un des jardiniers).

Sans cette carte, on ne laissera sortir personne.

Ces cartes seront immédiatement rendues, après emploi, à ceux qui les auront délivrées, ou aux portiers.

Art. 4. — Afin d'éviter toutes espèces d'abus, et afin de donner part égale à chacun, il est strictement interdit de faucher de l'herbe, de ramasser du bois, des légumes, des fruits, des glands, des marrons, etc. — sans en avoir reçu mission du chef-jardinier.

Ce dernier désignera quelqu'un pour faire cette besogne, sur l'ordre du Commandant du Château, et fera ensuite la répartition de ce qui a été rassemblé, entre tous les inscrits.

Il va donc sans dire, qu'en dehors de ces distributions régulières, on ne tolérera pas que le personnel sorte du domaine avec des paquets ou des sacs.

Art. 5. — L'article 4 ci-dessus, est applicable à tous les employés du Château de Bouchout. Les portiers doivent vérifier tous les paquets qui sortent du domaine; les gardes ont les mêmes droits et devoirs.

Art. 6. — Les ouvriers toucheront *plein salaire*, dans les circonstances ci-après:

- a) aux 2 Fêtes de S. M. l'Impératrice (1,2 jour)
- b) aux 2 kermesses de Meysse (1 jour)
- c) quand la femme est en couches (2 jours)
- d) pour les funérailles de père, mère, frère, sœur ou enfants, habitant sous le même toit (2 jours)

si habitant pas sous le même toit (1 jour).

Art. 7. — *En cas de maladie*, l'ouvrier touche plein salaire durant les 8 premiers jours, les 8 jours suivants, il reçoit 1/2 salaire.

Pour jouir de cet avantage, il doit produire un certificat du D^r DE CONINCK.

Art. 8. — *Congés.* — Les demandes de congé doivent se faire, la veille, au chef-jardinier J. B. OLBRECHTS.

L'on ne pourra obtenir, par an, que 30 jours de congé. L'ouvrier qui demande plus de 30 jours de congé, perd ses droits aux étrennes et autres gratifications.

Il ne sera pas accordé plus de 60 jours de congé, en un an.

Approuvé: Meysse, 6 Septembre 1917.

(s^e) B^{re} GOFFINET.

LE COMMANDANT DU CHATEAU,

(s^e) P. VAN BECKHOUT.

Het reglement voor de arbeiders van het domein van Boechout (1917).

Het domein van Boechout was immers een *no-go-zone* voor de Duitse militairen.

Bovendien was het Huis van de keizerin een goede werkgever: het reglement voor de arbeiders⁴³ uit 1917 bepaalt onder meer dat ze maximaal 30 verlofdagen krijgen per jaar, en dat ze bij ziekte gedurende 8 dagen recht hebben op hun volle loon, en de daaropvolgende 8 dagen ziekte hebben ze nog recht op een half loon.

In het artikel 4 van dit reglement staat dat het verboden is om gras te maaien of hout, groenten of fruit te rapen zonder een opdracht van de hovenier. Er werd immers voor gezorgd in deze periode van hongersnood dat ieder een even groot deel kreeg van alles wat zo verzameld werd.

Het personeel kreeg tijdens de oorlog ook bijkomende toeslagen op het loon om het hoofd aan de stijgende levensduurte te kunnen bieden. Deze toeslagen werden berekend op basis van de samenstelling van het gezin: de man, zijn vrouw en hun kinderen onder de 18 jaar worden meegerekend, waarbij tevens rekening wordt

gehouden of ze al dan niet van logies en maaltijden op het domein genieten. Voor het hogere personeel en de administratie wordt ook rekening gehouden met de verplichte kledij, en met de aankoop van levensmiddelen in de stad. Deze principes werden opgesteld door grootmeester Goffinet zelf⁴⁴.

Uit het schriftje met de registratie (gedurende een beperkte periode) van de personen die het domein binnenkwamen en verlieten kunnen we afleiden dat de "officiële" contacten tussen Meise en het domein van Boechout niet erg frequent waren. Natuurlijk ontbreken de registraties van de cruciale eerste weken van de oorlog, maar voor het overige is er van februari tot augustus 1914 slechts één bezoek geweest (op 03.07.1914) van gemeentesecretaris Haeck aan Jos De Vreught, de controleur van het Huis van de keizerin. Dat bezoek duurde exact 10 minuten.

Ook in de latere registraties vinden we nog 2 korte bezoeken van Haeck aan De Vreught (06.08.1915 en 22.10.1915).

⁴³ AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 105, reglement betreffende de arbeiders. 1917.

⁴⁴ AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 601, Dossier betreffende het personeel. Indemnités de cherté de vie. 1917

We weten niet waarvoor Haeck op bezoek kwam, maar dit kan evengoed een persoonlijke aangelegenheid zijn, want De Vreught ontving als hoofd van de administratie de meeste bezoekers uit de gemeente, vooral huurders.

Van het gemeentebestuur is er geen enkel bezoek van iemand aan commandant Van Eeckhout geregistreerd ⁴⁵.

Van Eeckhout had wel contacten met de Duitse bezetter: op 21.07.1915 en op 25.08.1915 kreeg hij bezoek van Duitse officieren.

Wat we verder ook met zekerheid kunnen stellen is dat het leven op het domein van Boechout zonder al te veel rimpelingen verder liep tijdens de oorlog: getuige daarvan zijn de regelmatige bezoeken van de pianostemmer, die ook tijdens de oorlog gewoon bleven doorgaan ⁴⁶

Financiële perikelen van de gemeente

De gemeentefinanciën hadden heel sterk te lijden onder de oorlogstoestand.

Zo waren midden 1916 $\frac{3}{4}$ van de verplichte verhoging van de jaarwedden van het onderwijzend personeel nog steeds niet betaald, en had het *Bureau voor Weldadigheid* dringend een bedrag van 2.500 Fr voor achterstallige betalingen nodig. Daarom wordt besloten om 3.000 Fr van David De Prins, landbouwer en gemeenteraadslid, aan een rentevoet van 8,5% te lenen.

Vanaf augustus zal de gemeente regelmatig leningen voor de duur van de oorlog bij het Gemeentekrediet aangaan. De rentevoet van deze leningen wordt 6-maandelijks door de beheerraad van die maatschappij vastgelegd, en moet door het "ministerie van geldwezen" worden goedgekeurd. Uitzonderlijk wordt in 1917 nog een lening van 10.000 Fr bij de lokale Spaar- en Leengilde "Hulp en Redding" aangegaan, aan een rente van 4%.

Tegen het eind van de oorlog is Meise verplicht om een lening van 20.000 Fr bij het Gemeentekrediet aan te gaan om de kosten te kunnen dekken van het inkwartieren van de troepen van het bezettingsleger en de instelling van een plaatselijke Kommandantur.

⁴⁵ Op 14.06.1914 kreeg Van Eeckhout daarentegen wel een bezoek van t'Kint uit Wolvertem.

⁴⁶ AKP, Archief van het Huis van Keizerin Charlotte, map 893, register van binnen- en buitengaande personen

Al van bij het begin van de oorlog probeert de gemeente het hoofd financieel boven water te houden door naast het aangaan van de noodleningen ook nog allerlei (nieuwe) belastingen op te leggen.

Er wordt zelfs onderzocht of men een belasting op orgels kon instellen, zoals dat gebeurde in enkele Brusselse gemeenten, maar dat ging uiteindelijk niet door.

De belastingen werden door (een deel van) de bevolking niet goedschiks aanvaard: zo kwamen er bezwaren binnen van onder meer schepen Parmentier (zijn persoonlijke belasting over 1914 werd verminderd tot 100 Fr gezien de gebeurtenissen in 1914) en van gemeentesecretaris Haeck.

Opmerkelijk is ook dat veearts Jan Van den Eynde vanaf het eerste jaar dat hij zich in Meise vestigde, telkens bezwaar indiende tegen de hem opgelegde hoofdelijke belasting.

De eerste maal werd de belasting van 1914 hem kwijtgescholden (hij vestigde zich pas in de gemeente juist voordat de Duitsers in Meise aankwamen).

Ook voor de volgende jaren dient hij bezwaar in, en in het verslag van de gemeenteraad staat de argumentatie voor het antwoord van de gemeente duidelijk vermeld:

"Gezien de reclamatie van Mr. Jean Van den Eynde tegen zijne cotisatie in den rol van hoofdelijke belasting der gemeente voor 1915 op fr. 50;

Overwegende dat de heer Van den Eynde veearts is van beroep en een schoone klienteel heeft,

Dat hij een prachtig huis bewoond,

Dat hij onverdeelde eigendommen bezit en volgens openbare mening welhebbend is,

Besluit,

Door bijzondere beweegreden, zijne cotisatie voor 1915 te verminderen op fr. 40."

Jan Van den Eynde verkrijgt ook nog een zelfde vermindering van zijn belasting voor 1916 (die hij tot 2 keer toe betwist), en daarna dient hij geen bezwaren meer in.

Misschien omdat hij ondertussen op de loonlijst van het Huis van keizerin Charlotte stond?

aan de poort van het kasteel van Boechout. Het bezoek van de pianostemmer werd geregistreerd op 28.09.1915 en op 22.12.1915.

In 1918 komen er 2 gemeentetaksen bij “*gezien de ongenoegzame inkomsten der gemeente en de onmogelijkheid van te voorzien in de steeds aangroeiende buitengewone uitgaven*”. Het gaat om een gemeentetaks van 3% op het kadastraal inkomen op eigendommen gelegen in de gemeente, en een taks van 2,5 Fr op het melkvee, en van 1 Fr voor ander rundvee, betaalbaar door de eigenaar.

Opvang van vluchtelingen

In de gemeenteraad van 16.07.1917 wordt voor het eerst melding gemaakt van de ondersteuning van vluchtelingen uit Menen en Halluin (Halewijn – een stadje in Frans-Vlaanderen, grenzend aan Menen), voor wie bedden en keukengerei zal worden aangekocht.

In de volgende gemeenteraad behandelt men een vraag van de onderpastoor Butaye van de vluchtelingen, die een tussenkomst van 10 cent vraagt van de gemeente in de kosten van de goedkope middagmalen die uitgedeeld worden aan de vluchtelingen en aan de behoeftige inwoners van de gemeente.

De raad besluit om aan het *Hulp- en Voedingscomité* voor te stellen dat zij deze kost op zich nemen voor de vluchtelingen, en dat de gemeente de kost zou dragen voor de inwoners van de gemeente.

Deze onderpastoor Butaye wordt ook samen met 2 andere vluchtelingen (Van Steenkiste en Morel) aangesteld om deel uit te maken van het plaatselijk *Hulp- en Voedingscomité* om mee toezicht te houden op de verdeling van de levensmiddelen.

Op 26.02.1918 beslist de gemeenteraad om de 21-jarige vluchteling Emilia Baert uit Halluin (*daar °06.11.1896 en er wonende Rue Impasse du But 16*) te laten opnemen in het sanatorium “*De Roos der Koningin*” in Buizingen, omdat Dr. Van den Bruel uit Wolvertem had vastgesteld dat ze aan tering leed. Ze stierf te Meise op 19.03.1918.

Buiten deze vermeldingen in de verslagen van de gemeenteraad is er weinig informatie bewaard gebleven over het verblijf van deze vluchtelingen in Meise. Jef Heyvaert wijdt er enkele regels aan ⁴⁷.

⁴⁷ Jef Heyvaert, *Meise van oorsprong tot 1940*, p. 70-71.

⁴⁸ Ingo Luypaert, Jan Meeusen, Jules van de Velde, Maurice Willocx, Danny Meskens, *Getuigenissen van de “andere oorlog” Opwijk en Mazenzele (en omstreken) 1914 – 1918* (Opwijk, 2004) p. 95 – 102.

Hij vermeldt ook dat na de oorlog jonge meisjes in Meise werden opgenomen; enkelen trouwden met jongemannen van hier. In naburige gemeenten, zoals bijvoorbeeld Opwijk, waar ook honderden vluchtelingen uit Halluin en Wervik werden opgevangen, zijn over deze vluchtelingen veel meer documenten en foto’s bewaard ⁴⁸.

Deze vluchtelingen die in 1917 in de gemeenten in onze regio toekwamen waren door de Duitsers gedwongen om hun huizen en hun streek te verlaten.

Mélodie Brassine ⁴⁹ heeft hierover een interessant artikel geschreven. Deze volksverhuizing werd opgelegd omdat de Duitsers in de regio Menen – Wervik – Halluin een strategische terugtocht planden tot achter de zogenaamde Siegfried- of Hindenburg-lijn. Ze wilden de tactiek van de verschroeide aarde toepassen om een eventuele achtervolging door het Franse leger te dwarsbomen, en daarom werd vrijwel de hele bevolking van die streek manu militari naar veraf gelegen gemeenten in Wallonië geëvacueerd, maar dus ook tot in onze gemeenten.

Het waren vooral ouderlingen, vrouwen en kinderen die op transport gezet werden, om te vermijden dat de vijand in de bezette gebieden te veel mankracht zou krijgen.

De transporten gebeurden per trein: de mensen werden in dierenwagons vervoerd, rechtstaand en in onvoorstelbare en mensonterende hygiënische omstandigheden, ze duurden soms dagenlang. Het zou spijtig genoeg niet de laatste maal zijn dat dergelijke transporten georganiseerd werden...

Gelukkig werden deze vluchtelingen in de meeste gevallen op een menselijke manier opgevangen. Ze kwamen echter wel terecht in streken waar een groot deel van de plaatselijke bevolking ook al afhankelijk was van voedselhulp; het weinige wat beschikbaar was moest dan nog over meer mensen worden verdeeld.

Voor een relatief kleine gemeente als Meise was de opvang van zo’n grote groep vluchtelingen zeker geen sinecure, want het inwonersaantal steeg in één klap met een kwart, en meer nog, met alleen maar behoeftigen!

⁴⁹ Mélodie Brassine, *Les tensions entre Belges et Français lors des évacuations de 1917 et 1918. Situation dans les provinces de Namur et de Liège*, in “Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis”, XLIV, 2014, 2/3.

Burgerpolitie

Reeds van bij het begin van de oorlog besluit de gemeenteraad om een “*veiligheidspolitie*” op te richten, samengesteld uit de mannelijke inwoners van de gemeente die tussen 20 en 40 jaar oud zijn (gemeenteraad van 26.10.1914).

In de loop van 1915 en 1916 wisselt de samenstelling en de grootte van dit korps verschillende malen, van een groep van maximaal 15 tot minimaal 7 mannen. Volgende personen maken één of meerdere malen deel uit van de burgerpolitie:

Gérard Thielemans (°06.02.1870),
Albert Morren (°11.08.1865),
Louis Wyns (°13.11.1877),
Pierre Robeyn (°18.11.1893),
Joseph Coremans (°11.09.1888),
Joseph Van Nieuwenhuizen (°01.07.1888),
Henri De Coster (°01.08.1885),
Gustave Ooms (°07.04.1889),
Joseph Huygens (°19.04.1889),
François Van Delm (°09.03.1891),
Jan Struelens (°04.10.1888),
Alfons Van der Baten (°28.09.1877),
Théophile Seghers (°10.04.1884),
François Moerenhout (°26.08.1883),
Louis Van der Veken (°23.02.1892),
Joseph De Rede (°24.08.1867),
Roger De Puydt (°04.02.1897),
Jan-Baptist De Coster-De Smedt (°07.08.1878),
Joannes Jacobs (°12.02.1860),
Petrus Van Aken (°18.07.1897),
Joseph Verbruggen (°01.01.1868),
Joannes Stevens (°18.06.1867),
Karel Van den Branden (°08.11.1861),
Gregoor Bogaerts (°23.03.1875),
Petrus Van Humbeeck (°24.05.1867).

Voor de bewapening van deze nachtwacht zal nog een overeenkomst met de militaire bevelhebbers moeten gesloten worden.

Op 08.09.1916 wordt beslist dat de agenten van de hulppolitie dagelijks hun dienst moeten doen gezien het grote aantal diefstallen van aardappelen in het veld, zowel overdag als 's nachts.

Omwille van de vele diefstallen 's nachts wordt in november 1917 opnieuw een politiedienst opgericht om 's nachts te patrouilleren; de

veldwachter Gregoor Bogaerts zal samen met Willem Van Aken en Jan-Baptist Van den Eynde hiervoor 3 Fr per nacht krijgen, en een beloning van 50 Fr voor het “*ontdekken der misdadigers*”.

Tot in 1918 worden regelmatig nieuwe beslissingen genomen over de politiedienst: zo worden in mei 's nachts 3 patrouilles voorzien in het dorp, 2 in Eversem en in Sint-Brixius Rode en 1 in Limbos.

Elke patrouille bestaat uit 5 man en ze patrouilleren van 11 uur 's avonds tot 5 uur 's morgens.

Blijkbaar is het moeilijk om al deze patrouilles uit te voeren, want in augustus worden de patrouilles in Eversem en Sint Brixius tot 1 per nacht teruggeschroefd.

Degenen die hun dienst weigeren of nalatig zijn zullen uitgesloten worden van de maandelijkse suikerverdeling met heel hun gezin!

4 – NA 1918

In België

De oorlog maakte in België ongeveer 50.000 slachtoffers, 38.000 soldaten en 12.000 burgers. Bij de burgerdoden waren er al 5.500 in de eerste weken van de oorlog, bij de militairen viel ongeveer 1/3 van de slachtoffers tijdens die eerste weken, 1/3 tijdens de stellingenoorlog aan de IJzer, en nog 1/3 tijdens het eindoffensief⁵⁰.

Het relatief klein aantal militaire slachtoffers is grotendeels op het conto van koning Albert I te schrijven, die zijn rol als opperbevelhebber van het leger letterlijk nam en op eigen houtje aan de IJzer een zuiver verdedigende oorlog voerde.

Het Belgisch leger nam bijvoorbeeld niet deel aan de zinloze veldslagen zoals die van Passendale, waar honderdduizenden doden vielen.

Ook op economisch vlak had de oorlog verwoestende effecten voor België, de totale oorlogsschade bedroeg ongeveer 20% van de vooroorlogse rijkdom⁵¹.

De levensstandaard van de bevolking was sterk gedaald tijdens de oorlog, en zou zich maar langzaam herstellen.

⁵⁰ Gita Deneckere, Tom De Paepe, Bruno De Wever, Guy Vanthemsche, *Een geschiedenis van België* (Gent, 2014), p. 202-205.

⁵¹ Gita Deneckere e.a., idem, p. 209-210

De koning had door zijn optreden tijdens de oorlog bij de bevolking een groot prestige opgebouwd. Onmiddellijk na de wapenstilstand riep hij in Loppem de politieke leiders van het land samen (zonder de katholieken!) en hij slaagde er in om enkele fundamentele veranderingen door te drukken.

De resultaten van de zogenaamde akkoorden van Loppem waren inderdaad niet mis: per direct werd het algemeen enkelvoudig stemrecht voor mannen ingevoerd (na de grondwetsherziening van 1921 kwam dat er ook voor vrouwen, echter alleen maar voor de gemeenteraadsverkiezingen).

De Socialisten realiseerden hiermee hun groot doel. Bizar genoeg waren het dezelfde socialisten die nadien verhinderden dat de wet gestemd werd die het algemeen stemrecht voor het parlement voor vrouwen zou mogelijk maken...

Er ontstonden ook nieuwe politieke partijen, zoals de Vlaams-Nationalistische *Frontpartij* en de *Kommunistische Partij van België*, waardoor het politieke landschap volledig hertekend werd en er vanaf dan coalitieregeringen nodig waren om te kunnen besturen (*op één uitzondering na: de katholieken behaalden na de 2de wereldoorlog nog één maal een volstrekte meerderheid*).

De Vlaamse zaak had er onder te lijden dat het imago van de activisten tijdens de oorlog besmeurd was omdat zij min of meer de kant van de Duitsers hadden gekozen.

Enkelen werden gedurende jaren opgesloten (onder meer August Borms) en zouden dit in latere verkiezingen handig uitspelen.

Maar het speerpunt van de Vlaamse strijd van voor de oorlog, de vernederlandsing van de Gentse universiteit, ging voorlopig weer terug naar af.

In Meise

Bij KB van 15.09.1919 werd Jozef Puttemans (eindelijk) tot burgemeester benoemd en in de gemeenteraad van 11.11.1919 leggen De Prins en Van Malderen de eed als schepenen af.

De partij van Puttemans wint ook afgetekend de gemeenteraadsverkiezingen van 24.04.1921

⁵² Louis Becq, *Meise. Een fusie met Wolvertem en Oppem. Bloemlezing politieke en sociale geschiedenis. Deel 1: 1921 – 1982* (Meise, 2013), p. 51.

(algemeen stemrecht voor mannen én vrouwen dan). Die verkiezingen waren echter geen overdonderend persoonlijk succes voor Puttemans, want hij moest 3 anderen laten voorgaan qua naamstemmen. De stemmenkampioen stond (zoals wel meer gebeurd is) in het verliezende kamp. Dit waren de voorkeurstemmen van deze verkiezingen ⁵² :

<i>Lijst 1</i>	
<u>Van Malderen Lodewijk</u>	- 98
<u>De Meuter Jan-Baptist</u>	- 67
<u>Van Doorslaer August</u>	- 165
Flon Filip	- 95
Huygens Victor	- 94
Coppens J.B.	- 43
Van der Veken Emmanuel	- 27
Van Humbeeck Petrus	- 22
Leemans Hendrik Gerard	- 17

<i>Lijst 2</i>	
<u>Puttemans Jozef</u>	- 138
<u>Van den Eynde Jan</u>	- 155
<u>Van Schaftingen Jan Baptist</u>	- 99
<u>De Waet Emiel</u>	- 164
<u>Verbruggen Jozef</u>	- 81
<u>Brouwers Xavier</u>	- 109
Roelants Frans	- 41
Bel Leo	- 30
Verlinden Emiel	- 58

De namen van de verkozenen zijn onderstreept. Naast Puttemans als burgemeester werden ook Van den Eynde en Van Schaftingen in het schepencollege verkozen.

Het gemeentebestuur herbevestigt in november 1919 ook haar interesse voor de aanleg van de nieuwe tramlijn vanuit Laken (Dikke Linde) rechtstreeks naar Meise. Hiervoor zal de gemeente een lening van 150.000 Fr op 90 jaar afsluiten – sommige dingen veranderen niet, zelfs niet na een wereldoorlog.

De Vlaamse ontvoogdingsstrijd blijkt in Meise niet erg te “leven”, althans niet op bestuurlijk vlak, want in het verslag van de gemeenteraad van 16.04.1920 wordt alle informatie over de aanleg van het elektriciteitsnet weer in het Frans genoteerd...

Er wordt trouwens afgezien van de vooroorlogse plannen om in Meise straatverlichting met gas te plaatsen: zoals overal zal elektrische openbare verlichting worden geplaatst.

Jaar	huwelijk	geboorte	overlijden	immigr.	emigr.	totaal man	totaal vrouw	totaal bevolking
1909	18	57	26	68	74	1 060	973	2 033
1910	24	57	29	83	105	1 065	974	2 039
1911	12	46	29	87	49	1 110	1 021	2 131
1912	16	58	36	66	92	1 115	1 009	2 124
1913	21	54	27	75	98	1 109	1 019	2 128
1914	7	46	24	59	82	1 112	1 015	2 127
1915	4	44	24	78	85	1 111	1 029	2 140
1916	4	32	24	46	63	1 111	1 020	2 131
1917	4	30	41	54	57	1 108	1 009	2 117
1918	14	35	44	131	114	1 101	1 004	2 105
1919	20	38	33	95	129	1 082	994	2 076
1920	23	41	24	111	171	1 068	965	2 033
1921	22	42	26	87	94	1 081	998	2 079
1922	30	48	25	84	93	1 076	1 017	2 093
1923	20	49	34	107	93	1 074	1 048	2 122

Het aantal inwoners van Meise was op 31.12.1923 nog steeds lager dan dat van 1913.

Dit was ook zo in Wolvertem, maar in andere gemeenten uit de omgeving daarentegen zoals Merchtem en Opwijk, was het bevolkingsaantal alweer met 6% gestegen.

Uit deze statistieken springt de daling van het aantal huwelijken tijdens de oorlog het meest in het oog. Dit is heel begrijpelijk wegens de vele (jonge) mannen die in het leger waren of op de vlucht gegaan waren.

De daling van het aantal geboorten en de inhaalbeweging nadien lijken ook heel verklaarbaar te zijn.

Wat ook opvalt is de belangrijke stijging van het aantal overlijdens in 1917 en 1918. Dit is de periode waarin de voedselaanvoer via de VS tot stilstand kwam, waardoor er hongersnood uitbrak in het land. In 1918 komt daar nog de "Spaanse griep" bij, die meer slachtoffers maakte dan 4 jaar oorlogsgeweld.

⁵³ Rijksarchief, Nationaal Instituut voor de Statistiek. *Beweging van de burgerlijke stand en loop der bevolking, 1841-1976* (te consulteren op www.arch.be, archieven "mouvement").

⁵⁴ Vanaf 1919 zijn er voor de overlijdens meer gedetailleerde statistieken beschikbaar naar doodsoorzaak. Voor Meise staan in 1919 volgende doodsoorzaken genoteerd: 3 tuberculose, 5 kanker, 11

Door het ontbreken van gedetailleerde statistische informatie over de oorlogsjaren is het niet mogelijk om met zekerheid om uit te maken of de vele doden in 1918 te maken hadden met de hongersnood dan wel met de Spaanse griep.

Voor Meise is het overlijdenscijfer van 1918 bovendien vertekend omdat pas dan 7 overlijdens van soldaten werden opgetekend, die reeds tijdens de vorige jaren gesneuveld waren ⁵⁴.

In Boechout

Het leven in Boechout veranderde niet veel na de oorlog.

Er wordt beweerd dat keizerin Charlotte zelfs niet op de hoogte was dat er oorlog was ⁵⁵.

Het domein had niet veel te lijden gehad onder de oorlog, want in 1921 werd slechts een terugvordering voor oorlogsschade ingediend voor een bedrag van 1.400 Fr, voor een paardenkar, een kruiwagen en een tuinslang.

In 1919 schonk het Huis van keizerin Charlotte een vlag voor de gesneuvelden van Meise ⁵⁶.

Keizerin Charlotte sterft op 19.01.1927.

bronchitis of longontsteking, 5 maag- en darmziekten, 1 nierfalen, 1 overlijden bij de bevalling, 4 ouderdomsdementie, 1 zelfmoord en 6 andere niet gespecificeerde oorzaken.

⁵⁵ Achiel Bettessone, *Keizerin Charlotte op rust te Meise* (Meise 2013), p. 61.

⁵⁶ Deze vlag is permanent tentoongesteld in de hoofdbibliotheek van Meise.

ARRONDISSEMENT
de Bruxelles
COMMUNE
où s'est produit le Domage (1):

Moyses
ANNEXES :

DOMMAGES DE GUERRE

DEMANDE DE CONSTATATION ET D'ÉVALUATION

DOMMAGES AUX BIENS

CATEGORIE A. — *Domages relatifs aux biens commerciaux, industriels et agricoles. (Non compris ceux repris aux catégories E, F et G.)*

- Notamment :
- 1° Maisons de commerce, établissements industriels, commerciaux, agricoles, etc., et toutes constructions accessoires;
  - 2° Mines, houillères, carrières, etc.
  - 3° Machines, outillages de tout genre (mobiliers et immobiliers), moyens de transport, camions, chevaux, animaux de trait, locomotives et wagons;
  - 4° Outils;
  - 5° Marchandises, approvisionnements, matières premières, produits finis ou en cours de fabrication;
  - 6° Terres cultivables, récoltes engrangées ou sur pied, cheptel;
  - 7° Exploitations forestières, etc.

Bruxelles, le 29 août 1921
A Monsieur le Président du Tribunal des Domages de Guerre,
à Bruxelles

MONSIEUR LE PRÉSIDENT,

Je soussigné (2) Bern A. Goffinck, né à .....
le ..... époux de ..... exerçant la profession
de Bureau tenu de la main en nom personnel
de de S. B. L. Compagnie, agissant en qualité de S. M. L. Imp. et Charlotte (3),
de nationalité ..... domicilié à .....
à ..... ai l'honneur de vous indiquer ci après le montant
détaillé des dommages matériels et directs dont je demande la constatation et l'évaluation; je joins les
pièces justificatives suivantes :

J'évalue comme suit le préjudice que j'ai subi :

1° Valeur réalisable des biens sinistrés au 31 juillet 1914, fr. : (1400.-) quatorze cents.

N° des Articles	DÉSIGNATION DES BIENS SINISTRÉS	NATURE DES DOMMAGES	Valeur réalisable des biens au 31 juillet 1914.	Valeur réalisable des biens au 31 juillet 1914 dans leur état de destruction ou de détérioration.	Somme qui eût été nécessaire au 31 juillet 1914 pour la reconstruction, la remise en état ou le remplacement.	Montant de la plus-value des biens supposés restable en regard à leur état de vétusté au 31 juillet 1914.	Pour les immeubles par destination et pour les objets mobiliers, valeur réalisable à l'époque de l'événement, de la destruction ou de la détérioration.
1)	1 charrette à cheval		800.00			1400.-	
2)	1 charrette à bras		550			900.-	
3)	1 Armoire et armoire		500.-			200.-	
			1500.-			2500.-	
			1400				

5 – TOT SLOT

Om af te sluiten keren we nog even weer naar de gewone man: hoe is het verder gegaan met Vital Van der Wildt en Maria De Ridder, de landbouwers uit de Plasstraat die op 11.05.1914 plechtig door de gemeenteraad voor hun gouden huwelijksfeest ontvangen werden, en wier huis door de Duitsers op 16.09.1914 werd afgebrand?

Zowel voor en na deze 2 vermeldingen in de archieven is hun bestaan in de nevelen van de geschiedenis gehuld – dat is nu eenmaal het lot van de gewone man en vrouw.

We weten enkel dat het voor Maria niet meer goed gekomen is na die rampzalige 16 september, zij overleed amper 6 maand later op 15.02.1915 in Laken.

Vital heeft nog langer geleefd, hij heeft het einde van de oorlog op 11.11.1918 nog meegemaakt, en hij was er in 1921 nog bij toen de vrouwen stemrecht hadden voor de gemeenteraadsverkiezingen en toen Jozef Puttemans zijn verkiezingsoverwinning kon vieren in Meise.

Hij heeft zelfs nog de kans gehad om veearts Jan Van den Eynde te helpen verkiezen voor het Belgisch Parlement in 1925. Maar het zullen voor hem geen gelukkige, maar moeilijke jaren geweest zijn.

Een (magere) troost werd Vital gegund: van de “belangrijke” personen die in dit relaas voorkomen heeft hij het langst geleefd, hij werd 88 jaar oud.

De keizerin heeft hij echter niet overleefd, want hij stierf in Rode op 10.11.1926, 70 dagen voor Charlotte.

Zijn zoon Livinus heeft het door de Duitsers afgebrande huis opnieuw opgebouwd, grotendeels met hergebruik van stenen van het oorspronkelijke huis⁵⁷. Dit huis staat er nu nog steeds in de Plasstraat.

Zo is tot de dag van vandaag nog iets tastbaars bewaard van de mensen die daar meer dan 100 jaar geleden de verschrikking van de oorlog te verduren kregen.

Sterker nog: aan de kant van de weg, in het voortuintje naast de poort van het erf, ligt de grafsteen van Joannes-Vitalis Van der Wildt.

⁵⁷ Deze informatie werd bekomen van Simonne Van Evelghem, weduwe van Jan Vital van der Wildt, achterkleinzoon van Joannes Vitalis.

bijlage: PERSONEELSLIJST 1916-1917 VAN HET HUIS VAN KEIZERIN CHARLOTTE

<i>Naam</i>	<i>Voor naam</i>	<i>functie</i>	<i>leeftijd</i>	<i>woonplaats</i>
De Pauw	Sophie	(épouse Jean De Cuyper)	36	Wemmel
Tillier	Marie	?	60	Meise
Van Humbeeck	Isidor	?	47	Wemmel
Van Daelen	Charles	Aumonier	82	Meise
Desmedt	Henri	boulangier	45	Meise
Fontaine	Alfred	Camionneur	52	Brussel
Huybrechts	Joseph	Camionneur	61	Schaarbeek
Trounichel	Louis	Cavier	69	Meise
Lecluef	Jos	Chauffeur d'automobile	46	Brussel
Wéry	Jules	Chef de bureau	47	Brussel
Van Drunen	Marcel	Chef de bureau	?	Elsene
De Cuyper	Jean	Chef de culture	39	Wemmel
Maesen	Henri	Chef de division	52	Etterbeek
Remacle	?	Chef d'écuries	61	Brussel
Kieffer	Antoine	Chef-garde	45	Meise
Olbrechts	Jean-Baptiste	Chef-jardinier	66	Meise
Van Praet	Jacques	Chef-jardinier	58	Meise
Lumba	Arthur	Cocher	46	Brussel
Lambrechts	Hippolyte	Cocher	73	Meise
Wuysbeeck	Alphonse	Cocher	61	Meise
Torrekens	Theophyle	Cocher	62	Strombeek
Van Eeckhout	Pierre	Commandant	62	Meise
Lepage	Gustave	Concierge	46	Meise
Trounichel	Angélique	concierge	62	Meise
De Vreught	Joseph	Contrôleur	48	Meise
Van Zeebroeck	Henri	couvreur	40	Wemmel
Stepman	Leopold	Cuisinier	43	Meise
de Brandner	?	dame de S.M.	55	Brussel
de Lafontaine	?	dame de S.M.	83	Brussel
Goedde	?	dame de S.M.	60	Brussel
Mockel	?	dame de S.M.	70	Brussel
Muser	?	dame de S.M.	79	Brussel
Peeters	Jeanne	ecureuse	55	Meise
Seghers	Françoise	ecureuse	66	Meise
Demayer	Jacques	électricien	63	Meise
Basse	Lucie	femme de chambre	54	Meise
Deplechin	Louise	femme de chambre	71	Meise
Dupuis	Eugénie	femme de chambre	40	Meise
Van Impe	Marie	femme de quartier	37	Asse
De Ro	Pauline	femme de quartier	72	Meise
Mortelmans	Julie	femme de quartier	52	Meise
Dumont	Marie	filie de cuisine	51	Meise
Verlinden	Joseph	forgeron	35	Meise
Buysse	Omer	forgeron ouvrier	35	Meise
Craps	Antoine	Garçon de douche	71	Meise
Vanderschrick	Auguste	garçon d'écuries	73	Laken
De Valck	Jean-Baptiste	garçon d'écuries	43	Meise
Van Campenhout	Frans	garçon d'écuries	19	Wemmel
Van Campenhout	Jean-Baptiste	garçon d'écuries	36	Wemmel

Liste du personnel de la maison de
Sa Majesté l'Impératrice Charlotte

Noms et prénoms	Qualité	âge	Domicile	N ^o carte d'iden- tité	Observations
St Colond Van Leeckhout, P.	Commandant	62 ^{ans}	Meyne	182	
Verhaeghen Charles	Méd. de S. M.	59		62	
Demoor, Jean	« «	55	Bruxelles		
De Coninck, Joseph	« du personnel	65	Grimbergen		
Van Doelen, Charles	Commissaire	82	Meyne		
Vanden Eynde, Jean	Méd. vétérinaire	30	«	14	
De Vleught, Joseph	Controleur	48	«	390	
Verbain, Camille	Maitre d'hôtel	48	«	920	
Leprince, Emile	Pâtissier	43	Molenbeek. P.	14982	
Stepman, Leopold	Cuisinier	43	Meyne	63	
Trouniet, Louis	Carrier	69	«	413	
Lambert, Felix	Musquinier	69	«	259	
Trouniet, Frédéric	Valet de pied	59	«	177	
Van Dieet, Michel	«	56	«	364	
Kieffa, Antoine	Chef oparde	49	«	923	
Robyn, Jean	oparde	59	«	98	
Cistret, J. B ^{te}	«	50	Wemmel	737	
Albrechts, Pierre	«	44	Meyne	1160	
Claythens, Alphonse	«	47	«	289	
Cuyps, Antoine	Garçon de douche	41	«	411	
Albrechts, J. B ^{te}	Chef-jardinier	66	«	16	
Van Praes, Jacques	«	58	«	58	
Struelens, Felix	Mécanicien	56	«	82	
Van Bruggenhorst, Louis	«	51	«	459	
Crommen, Pierre	Homme de peine	49	«	928	
De Bonst, Jean	«	49	«	609	
Leprince, Gustave	Concierge	46	«	534	

Naam	Voornaam	functie	leeftijd	woonplaats
Dierickx	Emile	Garçon d'étables	36	Wemmel
Thielemans	Jean	Garçon d'étables	?	Wolvertem
Cleyhnens	Alphonse	Garde	47	Meise
Olbrechts	Pierre	Garde	44	Meise
Robyn	Jean	Garde	55	Meise
Tistaert	Jean-Baptiste	Garde	50	Wemmel
Cooman	Pierre	Homme de peine	45	Meise
De Bondt	Jean	Homme de peine	49	Meise
Gyselincx	Henri	Huissier	44	Brussel
Van Humbeeck	Joseph	maçon	19	Meise
Van Humbeeck	Louis	maçon	51	Meise
Lambré	Félix	Magasinier	65	Meise
Hubain	Anicet	Maître d'hôtel	48	Meise
Van Humbeeck	Frans	manoeuvre maçon	17	Meise
Van Humbeeck	Louis	manoeuvre maçon	15	Meise
Verlinden	Emile	maréchal-fourant	31	Meise
Sable	Pierre	Mécanicien	?	Meise
Struelens	Felix	Mécanicien	56	Meise
Van Buggenhout	Louis	Mécanicien	51	Meise
Demoor	Jean	Médecin de S.M.	55	Brussel
Verhaegen	Charles	Médecin de S.M.	59	Meise
De Coninck	Joseph	Médecin du personnel	65	Grimbergen
Vanden Eynde	Jean	Médecin-Vétérinaire	30	Meise
Van Malderen	Louis	menuisier	50	Meise
Olbrechts	Jean	menuisier	33	Strombeek
Bettens	Jean	Ouvrier de la ferme	47	Meise
Brandsteert	Frans	Ouvrier de la ferme	19	Wemmel
Brandsteert	Jean-Baptiste	Ouvrier de la ferme	?	Wemmel
Cooman	Jean	Ouvrier de la ferme	51	Wemmel
Coreman	François	Ouvrier de la ferme	54	Wemmel
Coreman	Frans	Ouvrier de la ferme	21	Wemmel
De Cuyper	Henri	Ouvrier de la ferme	25	Wemmel
De Cuyper	Victor	Ouvrier de la ferme	28	Wemmel
De Heyn	Charles	Ouvrier de la ferme	18	Wemmel
De Heyn	Jean-Baptiste	Ouvrier de la ferme	41	Wemmel
Moreau	Joseph	Ouvrier de la ferme	46	Wemmel
Van Campenhout	Joseph	Ouvrier de la ferme	?	Wemmel
Van Doninck	Jean	Ouvrier de la régie	40	Wemmel
Gysels	Jos	ouvrier de parc	?	Meise
Ooms	Maurice	ouvrier de parc	?	Meise
Van Nieuwenhuysen	Jean-Baptiste	ouvrier de parc	?	Meise
De Breucker	Joseph	Ouvrier du parc	67	Grimbergen
Baudewyns	Henri	Ouvrier du parc	56	Meise
Bogaerts	François	Ouvrier du parc	35	Meise
Bogaerts	François	Ouvrier du parc	69	Meise
Buelens	Jean-Baptiste	Ouvrier du parc	63	Meise
Cloots	Antoine	Ouvrier du parc	47	Meise
De Cock	François	Ouvrier du parc	23	Meise
De Cock	Joseph	Ouvrier du parc	51	Meise
De Smedt	Louis	Ouvrier du parc	73	Meise
Demol	Jean	Ouvrier du parc	47	Meise

<i>Naam</i>	<i>Voornaam</i>	<i>functie</i>	<i>leeftijd</i>	<i>woonplaats</i>
Gyssels	François	Ouvrier du parc	47	Meise
Huysmans	Jacques	Ouvrier du parc	51	Meise
Mertens	Ferdinand	Ouvrier du parc	42	Meise
Moerenhout	Henri	Ouvrier du parc	71	Meise
Ooms	Louis	Ouvrier du parc	64	Meise
Schampaert	Louis	Ouvrier du parc	49	Meise
Van Humbeek	Remi	Ouvrier du parc	60	Meise
Van Malderen	Louis	Ouvrier du parc	59	Meise
Van Nieuwenhuysen	Pierre	Ouvrier du parc	68	Meise
Van Ossel	Englebert	Ouvrier du parc	54	Meise
Van Praet	Henri	Ouvrier du parc	54	Meise
Vanderveken	Edouard	Ouvrier du parc	50	Meise
Verhelst	Henri	Ouvrier du parc	78	Meise
Walschap	Arnold	Ouvrier du parc	44	Meise
De Boeck	Pierre	Ouvrier du parc	51	Wemmel
De Cuyper	Edouard	Ouvrier du parc	28	Wemmel
Moerenhout	François	Ouvrier du parc	27	Wemmel
Moerenhout	Jean-Baptiste	Ouvrier du parc	32	Wemmel
Moerenhout	Jean-Baptiste	Ouvrier du parc	57	Wemmel
Olbrechts	Henri	Ouvrier du parc	28	Wemmel
Cooreman	Marie	ouvrière	17	Wemmel
Bogaerts	Rose	ouvrière de la buanderie	39	Meise
Cleyhnens	Eugénie	ouvrière de la buanderie	41	Meise
De Heyn	Pelagie	ouvrière de la buanderie	53	Meise
Huysmans	Elise	ouvrière de la buanderie	45	Meise
Thielemans	Elise	ouvrière de la buanderie	47	Meise
Legraive	Emile	Pâtissier	43	St Jans Molenbeek
Van Humbeeck	Jean	plafonneur-maçon	44	Meise
Van Malder	Alphonse	plombier	49	Wolvertem
Hallaert	Emile	Portier	55	Brussel
Van Laer	J.	servante	?	?
Verbelen	Marie	servante	19	Wolvertem
Trounichel	Frédéric	Valet-de-pied	59	Meise
Van Diest	Michel	Valet-de-pied	56	Meise
Verdoodt	Frans	vitrier peintre	37	Westrode

BIBLIOGRAFIE

Historisch bronmateriaal

- Rijksarchief (Archief van het Koninklijk Paleis): *Archief van het Huis van keizerin Charlotte in België (1861-1927)*.
- Rijksarchief, Nationaal Instituut voor de Statistiek. *Beweging van de burgerlijke stand en loop der bevolking, 1841-1976* (te consulteren op www.arch.be, archieven "mouvement").
- Rijksarchief, *archief van het Bisdom*. Oorlogsverslagen WO1.

Literatuurlijst

- Becq, Louis, *Meise. Een fusie met Wolvertem en Oppem. Bloemlezing politieke en sociale geschiedenis. Deel 1: 1921 – 1982* (Meise, ??).
- Bettesone, Achiel, *Keizerin Charlotte op rust te Meise* (Meise 2013).
- Bettesone, Achiel, *Geschiedenis over Rode-Eversem-Limbos en de parochie SINT-BRIXIUS te MEISE* (Meise 2008).
- Brassine, Mélodie, *Les tensions entre Belges et Français lors des évacuations de 1917 et 1918. Situation dans les provinces de Namur et de Liège*, in “Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis”, XLIV, 2014, 2/3.
- De Bondt Louis en Hallems Francis, *1914-1918 in Londerzeel en Noord-West-Brabant* (Puurs, 2008).
- Deneckere Gita, De Paepe Tom, De Wever Bruno, Vantemsche Guy, *Een geschiedenis van België* (Gent, 2014).
- De Schaepdrijver, Sophie, *De Grote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de eerste wereldoorlog* (Amsterdam, 2013).
- Despodt, Veronique, *Inventaris van het archief van het Huis van keizerin Charlotte in België (1867 – 1927)* (Brussel, 2014).
- Ganz, Edwin, *Het Koninklijk Domein van Bouchout en zijn Kastelen* (Brussel 1987; vertaling uit het Frans, ed. 1941).
- Heyvaert, Jef, *Meise. Van oorsprong tot 1940* (Merchtem 2005).
- Luypaert Ingo, Meussen Jan, Meskens Danny, Van de Velde Jules en Willocx Maurice, *Getuigenissen van de «andere oorlog» Opwijk en Mazenzele (en omstreken) 1914-1918* (Opwijk, 2004).
- Streuvels, Stijn, *In oorlogstijd, Deel I, 1914* (Tielt, 2016).
- Van den Eynde, Jan, *Meise* (Brussel, 1967).

Met dank aan Freddy Vens (Menen) en Jan Bogaerts voor hun toelichtingen en aan Eric Van Baelen voor de tekstkritiek en bijkomende illustraties.

De gemeentestempels uit de periode van de eerste wereldoorlog.

De tramhalte aan de hoek van de Boechtstraat en de Nieuwelaan.

De toegangspoort van het domein Boechout aan de Brusselsesteenweg.

Een degelijke werking van onze VZW garanderen, het kost allemaal handenvol geld.
En het lidgeld alleen dekt deze kosten natuurlijk niet.
Daarom zijn we onze sponsors, die ons financieel en logistiek willen steunen, zeer erkentelijk.

**Interesse om ons gezamenlijk erfgoed ook een hart onder de riem te steken?
Of gewoon te tonen dat je de doelstelling van onze kring een warm hart toedraagt?
Neem dan gerust contact op met ons via erfgoedberla@live.com**

Als sponsor word je een heel jaar lang op onze website, in al onze publicaties en in al onze nieuwsbrieven en flyers vermeld. En die hebben momenteel een oplage hebben van meer dan 1300 emailadressen.

Bijkomend worden er tot 300 papieren exemplaren van dit alles bij vrije beroepen, rusthuizen, culturele centra, in het gemeentehuis en bibliotheek enz. verspreid.

Vanaf een sponsoring van € 100 is de sponsor vrij om een banner of een reclamebord op een van onze jaarlijkse evenementen te zetten. We vragen wel dat de sponsor dan zelf instaat voor de aanlevering en de plaatsing. En ter info: tijdens het jongste evenement - de opendeurdag van het "oud-gemeentehuis van Wolvertem" - waren er maar **liefst 600 bezoekers!**

Als kers op de taart wordt bij sponsoring de opmaak gratis door onze graficus gedaan, eventueel wordt er ook een rechtstreekse doorklikmogelijkheid of QR naar jouw eigen website voorzien.

We leveren natuurlijk een betalingsattest af dat je voor inbreng in de algemene onkosten van jouw bedrijf kan gebruiken.

Jan, Dirk, Hedwig
Het Berla-sponsorteam.

**SPONSORS
GEZOCHT**

Bezoek onze Facebook pagina,
je vindt ze op <https://www.facebook.com/erfgoedberla>

facebook

DAKWERKEN LANIN W.

Begonialaan 10
1853 Strombeek-Bever

email: willem.lanin@skynet.be
Tel./Fax: 02 267 83 06

M timaya

BROOD EN BANKETBAKKERIJ

Hoogstraat 87 - 1861 Wolvertem
02 310 55 68 - bartdenbakker@timaya.be

Café OSSEL-STAR

Bij Nico & Sofie
Kasteelstraat 12
1785 OSSEL (Brussegem)
052 57 01 60

Openingsuren:
Ma-zat vanaf 10u
Zondag vanaf 8u (Periode April - September)
Zondag vanaf 8u30 (Periode Oktober - Maart)
GESLOTEN op woensdag

Banden Roelants
Merchtemsesteenweg 154
1861 Wolvertem (Meise)
Tel: +32 (0)2 269 11 99
Fax: +32 (0)2 269 62 11
E-mail: info@bandenroelants.be

Aanbevolen door
leasingmaatschappijen

keuken open van 12u tot 22u
dinsdag en woensdag gesloten - open op feestdagen

Brusselsesteenweg 48 - 1860 Meise - 02 269 70 04

Mechelen. Hof van Palermo (15de eeuw). Voormalige residentie van Jan II Carondelet, raadsheer van de Grote Raad van Mechelen. Project in uitvoering 2016.

- Bouwhistorisch onderzoek
- Materiaaltechnisch onderzoek
- Diagnostisch onderzoek
- Restauratiebestekken
- Waardestellingen
- Beheersplannen
- CHE rapporten
- Laboanalyses
- Georadar
- Dendrochronologie
- 3D scanning

Johan Grootaers

ERFGOEDEXPERTISE

Johan Grootaers Erfgoedexpertise comm. v.
Fonteinstraat 38, B-3050 Oud-Heverlee
www.johangrootaers-erfgoedexpertise.be
e-mail: monumentae@gmail.com • Tel. 0492 65 64 38

Meditation is not escaping from life, it is escaping into life OSHO

Uit sympathie

Lid van de Raad van Bestuur Berla

Wilgenlaan 17 bus1
1861 Wolvertem (Meise)

Tel: 02/269.91.02

E-mail: van.ossel.keukens@telenet.be

www.vanosselkeukens.be

**Bij S-Line Fitness werken we met een uitrusting van de hoogste en beste kwaliteit.
We helpen je om je doel te bereiken naar een gezonde en fitte levensstijl.**

BRENG ONS EEN BEZOEKJE

S-Line Fitness
Brusselsesteenweg 58b
1860 Meise

Tel: +32 470 93 92 72
Email: info@slinefitness.be

Maandag 16:00 - 22:00
Di-Wo-Do-Vr 07:00 - 14:00 | 16:00 - 22:00
Zaterdag - Zondag 09:00 - 16:00
Feestdagen 09:00 - 14:00

Uw KBC-Verzekeringsagent, altijd een stapje voor

Vestiging Wolvertem

VEILINGLAAN 12 - 1861 WOLVERTEM
T.+ 32 2 269 33 02

wim.van.campenhout@verz.kbc.be
<https://www.kbcagent.be/zvc>

Vestiging Londerzeel

MECHELSESTRAAT 20 - 1840 LONDERZEEL
T.+ 32 52 30 33 58

wim.van.campenhout@verz.kbc.be
<https://www.kbcagent.be/zvc>

4 redenen om klant te zijn bij KBC

Kies de zichtrekening die het best bij je past

Van gratis tot heel veel extra's. Open nu online en je krijgt dadelijk je rekeningnummer.

Simuleer je hypothecaire lening

Bereken in 2 minuten hoeveel je woonkrediet of hypothecaire lening kost.

Advies nodig? Op kantoor en...bij je thuis

Advies nodig en geen tijd om naar je kantoor te gaan? Met (video) chat staan onze experts voor je klaar tot 22 uur en op zaterdag tot 17 uur!

Wat is KBC Mobile?

Dé referentie in de banksector. Al meer dan een 600.000 klanten gebruiken KBC Mobile voor hun banktransacties. Download KBC Mobile nu!

KBC BANK MEISE

BRUSSELSESTEENWEG 19 - 1860 MEISE

Tel: + 32 2 272 72 00

Fax: 02 272 72 01

meise1@kbc.be

Maandag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Dinsdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Woensdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Donderdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak
Vrijdag	09.00 - 12.30	12.30 - 18.00 Enkel op afspraak

Ontdek het volledige aanbod

[Betalen en zelf bankieren](#)

[Spaarproducten](#)

[Pensioensparen](#)

[Beleggingsproducten](#)

[Lenen](#)

[Verzekeren](#)